

ТДУ: 070+556 (575.3)
ТКБ: 76.01
Б-30

БАҲРОМЗОДА МАНИЖАИ ЗАФАРШОДУХТ

**НАҚШИ МАТБУОТИ ДАВРИИ ТОҶИК ДАР ИНЪИКОСИ
ТАШАББУСҶОИ ГЛОБАЛИИ ТОҶИКИСТОН МАРБУТ БА ОБ**

АВТОРЕФЕРАТИ

диссертатсия барои дарёфти дараҷаи илмии
доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯйи ихтисоси
6D051600- Рӯзноманигории байналхалқӣ

Душанбе – 2021

Кори диссертатсионӣ дар кафедраи журналистикаи байналхалқии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон иҷро шудааст.

Мушовири илмӣ:

Муқимов Муҳаммадӣ Аминович,
доктори илми филология, профессори
кафедраи журналистикаи байналхалқии
ДМТ

**Муқарризони
расмӣ:**

Бобочониён Раноҳон Маҳмудзода -
доктори илми филология, профессори
кафедраи журналистикаи телевизион ва
радиошунавонии Муассисаи давлатии
таълимии “Донишкадаи давлатии фарҳанг
ва санъати Тоҷикистон ба номи М.
Турсунзода”

Раҳимҷонов Хушдилҷон Умарқулович –
номзади илми филология, сармуҳаррири
Муассисаи давлатии маҷаллаи “Илм ва ҳаёт”

**Муассисаи
такриздиханда:**

Муассисаи давлатии таълимии “Донишгоҳи
давлатии Хучанд ба номи академик Б.
Ғафуров”

Ҳимоя «___» _____ соли 2021, соати _____ дарчаласаи Шӯрои диссертатсионии 6D.KOA-022 – и назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон(743025, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, Буни Ҳисорак, бинои таълимии №10, ошёнаи 5, толори Шӯрои олимони факултети филологияи тоҷик) баргузор мегардад.

Бо диссертатсия дар сомонаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон www.tnu.tjва китобхонаи илмии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон бо нишони 734025, ш.Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 17 шинос шудан мумкин аст.

Автореферат « ___ » _____ соли 2021 фиристода шуд.

**Котиби илмии
шӯрои диссертатсионӣ,
номзади илми филология,**

дотсент Дӯстзода Ҳ. Ҷ.

МУҚАДДИМА

Аҳамияти мавзӯи таҳқиқ . Асри XXI бо тамоми таҳаввулоташ барои ҷомеаи ҷаҳон мушкилоте эҷод намудааст, ки роҳи ҳалли онҳо дар сатҳи глобалӣ баррасӣ мегардад. Норасоии оби тозаи ошомиданӣ, тағйирёбии иқлим ва обшавии пиряхҳо имрӯз боиси нигаронии тамоми кишварҳо ва созмонҳои ҷаҳонӣ гардидаанд. Дар чунин вазъият Ҷумҳурии Тоҷикистон чун узви ҷомеаи ҷаҳонӣ наметавонад худро аз ҳалли мушкилоти глобалие чун норасоии оби тозаи ошомиданӣ ва тағйирёбии иқлим канор гирад. Тоҷикистон зери роҳбарии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президент Эмомалӣ Раҳмон ба арсаи ҷаҳонӣқадам ниҳода, ҳамчун давлати соҳибистиклол дар баробари ҳаллу фасли мушкилоти дохилӣ, тадриҷан тавачҷуҳи ҷаҳонӣёнро ба масъалаҳое ҷалб кард, ки дар таъмини амният ва суботи ҷаҳон, вазъи муҳити зист, пешомадҳои рушди иқтисод ва дигар самтҳои ҳаёти умумибашарӣ аҳамияти хос доранд.

Рушди саноат ва афзоиши аҳолии сайёра ба назар гирифта, Ҷумҳурии Тоҷикистон зарур шуморид, ки нахустин ташаббуси глобалии экологии худро маҳз дар ҳалли муҳимтарин талаботи сайёра, яъне норасоии оби тозаи ошомиданӣ гузорад. Қобили зикр аст, ки баррасӣ гардидани мушкилоти норасоии об дар сатҳи ҷаҳонӣ аз ҷониби Тоҷикистон беасос нест. Зеро об ягона унсури табиат аст, ки онро ягон ашёи хом иваз карда наметавонад. Аз ин рӯ, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон аз ҷомеаи ҷаҳон даъват ба амал овард, ки ба масъалаи об на ҳамчун манбаи ҳаёт, балки ҳамчун воситаи ҳамкориҳои байни кишварҳо ва омили рушди устувор назар андозад. Пешниҳод намудани соли 2003 ҳамчун соли байналмилалии “Оби тоза”, солҳои 2005 – 2015 ҳамчун Даҳсолаи байналмилалии амалиёти “Об барои ҳаёт”, соли 2013 “Соли байналмилалии ҳамкорӣ дар соҳаи об” ва солҳои 2018 – 2028 Даҳсолаи байналмилалии амал “Об барои рушди устувор” аз ҷониби Тоҷикистон далели гуфтаҳои боло мебошанд.

Қайд кардан бамаврид аст, ки дар баррасӣ ва тарғиби ташаббусҳои Тоҷикистон оид ба ҳалли мушкилоти глобалии об нақши матбуоти даврии тоҷик низ назаррас аст. Бахусус, баъд аз пешниҳод намудани ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон дар масъалаи об, тавачҷуҳи матбуоти расмӣ ва мустақили тоҷик ба ин мушкилот бештар гардида, ба воситаи мақолаву мусоҳибаҳои гуногун аҳли ҷомеа ба самаранок истифода бурдани об ва расидан ба қадри ин неъмат даъват шудааст. Инчунин суҳанронӣ ва иштироки Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар конфронсҳои сатҳи байналмилалӣ доир ба проблемаҳои глобалӣ, дар матбуот ба таври муфассал нашр гардида, хонандагонро аз мавқеъгирӣ ва нақши Тоҷикистон дар ҳалли ин мушкилот огоҳ намуданд. Дар партави ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон, рӯзноманигорони тоҷик назари коршиносони дохил ва хориҷи мамлакатро дар муҳим ва ҳалкунанда будани иқдомҳои ҷаҳонии Тоҷикистон пурсон шуда, натиҷаи онро

пешниҳоди хонандагон гардонидаанд. Дар баробари нашри мақолаву хабарҳои гуногун оид ба ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба об, дар матбуоти тоҷик инчунин мушкилоти ҳуди Тоҷикистон дар масъалаи таъмини пурраи аҳоли бо оби тозаи ошомиданӣ ва дигар проблемаҳои муҳими экологӣ мавриди баррасӣ қарор гирифтааст.

Ҳамин тавр, муҳимияти мавзӯи кори илмии мо маҳз ба таҳқиқи илмии нақши матбуоти даврии тоҷик дар баррасии ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба об нигаронида шудааст, ки то ҳанӯз мушаххасан мавриди таҳқиқ қарор нагирифтааст.

Дарачаи омӯзиши мавзӯ. Пажӯҳиш нишон медиҳад, ки нақши матбуоти даврии тоҷик дар инъикоси ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба об дар журналистикаи тоҷик бори аввал таҳқиқ мегардад. Аммо бояд қайд намуд, ки робитаи журналистика ва экология ҳанӯз аз солҳои 80-уми асри XX тавачҷуҳи олимониро ба худ ҷалб карда, махсусиятҳои ин пайваस्ताгӣ ҳамачониба муайян гардидааст. Аз ҷумла, муҳаққиқони рус Сизова Л. В. [Сизова, 1982], Васильева Т. В. [Васильева, 1984] ва Васильев С. Л. [Васильев, 1985] дар рисолаҳои илмиашон “заминаҳои ташаккулёбии мавзӯи экологиро дар журналистика муайян карда, масъалаи таъсири тарғиботи экологӣ ва сохти жанрии маводро оид ба масоили экологӣ баррасӣ намудаанд. Дар кори онҳо бори аввал мафҳуми нави “рафтори экологии аудиторӣ” истифода шуда, масъалаи иштироки журналистика дар ҳалли амалии мушкилоти мавҷудаи экологӣ ба миён гузошта шудааст” [Джумагазиева, 2010, С. 5]. Муҳаққиқи қирғиз Джумагазиева Н. К. бошад, воситаҳои ахбори омма (ВАО)-ро василаи нисбатан пуриқтидори дониши экологӣ номида, қайд намудааст, ки “маҳз онҳо...барои баланд бардоштани сатҳи умумии ҷаҳонбинии оммавии экологӣ мусоидат мекунанд” [Джумагазиева, 2007, С. 36-37]. Нақши муҳими ВАО-ро дар баланд бардоштани дониши экологии ҷомеа ҳамчунин муҳаққиқи рус Шаркова Е. А. низ дар рисолаи илмиаш ҷонибдорӣ намудааст. Ба ақидаи коршинос “ҷомеаи ҳозираи баъдиинқилобӣ ба иттилои босифати экологӣ, ба кумак намудан дар мутобиқшавӣ ба хавфҳои бешумори экологӣ, ба имконияти иштирок дар робитаҳои экологиву сиёсӣ, яъне ба журналистика ҳам талаботи шадидро эҳсос мекунанд” [Шаркова, 2012, С. 4]. Ба андешаи муҳаққиқи рус Орлова М. В. журналистикаи экологӣ яке аз шаклҳои инъикоси ғаврии иттилои васеи вазъи воқеии муҳити зист ҳангоми ҳамкориҳои он бо ҷомеа мебошад, ки “ҳадафи он таъмини ҷомеа дар маҷмӯъ ва таъмини инсон дар алоҳидагӣ бо хабаре мебошад, ки барои фаъолияти онҳо ва рушди устувор ҳангоми ҳатмӣ нигоҳ доштани мувозинати табиӣ зарур аст” [Орлова, 2017, С. 9].

Вобаста ба баррасии масъалаи об дар журналистикаи тоҷик муҳаққиқи тоҷик Яқубов Ҷ. Н. зимни таҳқиқи рисолаи номзадӣ, аз ҷумла, қайд намудааст, ки агар дар солҳои 90-уми асри XX рӯзноманигорон бештар вобаста ба мавзӯҳои кӯҳу даштҳо, ҳифзи набототу ҳайвоноти Тоҷикистон, масъалаҳои кабудизоркуниву ниҳолшинонӣ мавод омода менамуданд, пас

«инъикоси мавзӯи марбут ба об дар ибтидои асри XXI дар журналистикаи тоҷик ба яке аз мавзӯҳои асосӣ табдил ёфт» [Якубов, 2009, С. 78]. Муҳаққиқ яке аз сарчашмаҳои асосии пайдоиши мавзӯи марбут ба обро дар журналистикаи тоҷик маҳз ба ташаббуси Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон вобаста намудааст. Муҳаққиқ Тоирова Ш. М. бошад, дар рисолаи илмиаш навиштааст, ки ба масъалаи об дар баробари матбуот телевизиони тоҷик низ таваҷҷуҳи махсус зоҳир намудааст: “дар давраи гузаронидани чорабиниҳои марбут ба об телевизиони...“Сафина” ва “Шабакаи аввал”-и телевизиони Тоҷикистон аз макони баргузорию форумҳо, конференсияҳо, симпозиумҳо, пурсишҳои зиёди мутахассисон ва ғайраҳо паҳши мустақим омода менамуданд” [Тоирова, 2015, С. 55]. Ҳайитпур Р. А. низ зимни таҳқиқоти илмиаш саҳми матбуоти тоҷикро дар тарғиб ва баррасии аҳамияти НБО-и Роғун дар танзими захираҳои оби минтақа пажӯҳиш намуда, дар фишурдаи кори илмиаш ва ҷумла навиштааст, ки «дар мақолаҳо ва матолиби васеи матбуоти тоҷик аҳамияти иқтисодии НБО–и Роғун на танҳо барои Тоҷикистон, балки барои тамоми минтақа таъкид гардидааст...Матбуоти мустақили Тоҷикистон дар ин масъала конфронс ва чорабиниҳои гуногунро низ фаъолона баррасӣ намудааст» [Ҳайитпур, 2016, С.19]. Аммо дар баробари баррасии аҳамияти НБО-и Роғун барои Тоҷикистон ва минтақа, дар саҳифаҳои матбуоти даврии тоҷик инчунин “фаъолияти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар арсаи байналмилалӣ, иштироки он дар форумҳои муҳими байналмилалӣ, ташаббусҳои мушаххасе, ки бо онҳо роҳбари он...аз минбари СММ ва дигар созмонҳо баромад намудааст зиёд баррасӣ гардидааст”, - навиштааст муаррихи тоҷик Сабуров А. [Сабуров, 1996, С. 46].

Қобили зикр аст, ки оид ба робитаи журналистика ва экология ҳамчунин китобҳои муҳаққиқони рус Кочинева А., Берлова О., Колесникова В. «Журналистикаи экологӣ» (Экологическая журналистика) [Кочинева...,1999], Коханова Л. А. «Журналистикаи экологӣ, PR ва реклама» (Экологическая журналистика, PR и реклама) [Коханова, 2007], Фридман Ш., Фридман К. «Воситаи таълим оид ба журналистикаи экологӣ» (Пособие по экологической журналистике) [Фридман...,1988], Белов И. Ю., Фомичев С. Р. «Феҳристи сабз: матбуоти даврии экологии Авруосиёи шимолӣ» (Зелёная библиография: периодические экологические издания Северной Евразии) [Белов...,1996], Берлова О., Захаров В., Колесникова В., Кочинева А. «Бозӣ дар майдони иттилоотӣ», Журналистика ва PR барои “сабзҳо» (Игра на информационном поле. Журналистика и PR для “зелёных”) [Берлова...,2003] ва муҳаққиқи тоҷик Якубов Ҷ. “Журналистикаи экологӣ (воситаи таълим)” [Якубов, 2009] маълумоти дақиқ дода метавонанд.

Дар баробари ин, оид ба масъалаи об ва мавқеи он дар матбуоти тоҷик мақолаи профессор Муродов М. “Шинохти об дар матбуот” [Муродов, 2003], ҳамчунин оид ба робитаи журналистика ва экология, мақолаи Шаркова Е. А. “Журналистикаи экологӣ: моҳияти сарчашмаҳои иттилоии

экологӣ” (“Экологическая журналистика: природа источников экологической информации”) [Шаркова, 2014], маҷмӯаи мақолаҳои конференсияи илмӣ-амалии байнидонишгоҳии “Масъалаҳои муосири экология ва тамоюли рушди журналистикаи экологӣ дар Тоҷикистон” [Актуальные..., 2017] ва маҷмӯаи мақолаҳо таҳти унвони “Насли нави рӯзноманигорон барои экологикунони ВАО” (“Новое поколение журналистов за экологизацию СМИ”) [Новое..., 2008] низ ҳамчун сарчашма кӯмак расонида метавонанд.

Барои омӯзиши ҳамаҷонибаи ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон дар ҳалли масъалаи об ва нақши матбуоти тоҷик дар инъикоси ташаббусҳои мазкур, мо ҳамчунин зарур шуморидем, ки соҳаҳои сиёсат, экология ва журналистикаро таҳқиқ намуда, хулосаҳои худро доир ба мавзӯи мавриди таҳқиқ барорем. Дар баробари истифодаи китоби муҳаққиқони соҳа, мо инчунин аз маводи матбуоти расмӣ ва мустақили тоҷик, сомонаҳои интернетӣ, ҳуҷҷатҳои меъёриву ҳуқуқӣ ва санадҳои марбута низ истифода намудем.

ТАВСИФИ УМУМИИ ДИССЕРТАТСИЯ

Мақсад ва вазифаҳои таҳқиқ. Мақсади пажӯҳиш муайян намудани нақши матбуоти даврии тоҷик дар инъикоси ташаббусҳои глобалии Ҷумҳурии Тоҷикистон вобаста ба масъалаи об мебошад.

Барои амалӣ гардидани ҳадафҳои асосии кори илмӣ мо вазифаҳои зеринро дар назди худ гузоштем:

- таҳлил намудани маводи матбуоти даврии тоҷик вобаста ба нақши Тоҷикистон дар ҳалли проблемаҳои глобалии об;
- муайян намудани мавқеи матбуоти расмӣ ва мустақили тоҷик дар инъикоси ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба об;
- нишон додани нақши матбуоти ватанӣ дар амалӣ гардидани ҳадафҳои глобалии экологии Тоҷикистон;
- муқоиса намудани маводи рӯзномаҳои расмӣ ва мустақили кишвар доир ба инъикоси ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон дар ҳалли мушкилоти об;
- мушаххас намудани жанрҳои истифодашуда оид ба баррасии масоили глобалии об ва иқлим дар давоми солҳои 2000-2018 дар матбуоти мавриди таҳқиқ;

Навгониҳои илмӣ таҳқиқ дар он ифода меёбад, ки бори нахуст нақши матбуоти даврии тоҷик дар баррасӣ намудани ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба об мавриди пажӯҳиш қарор гирифтааст. Ҳамчунин ба воситаи таҳқиқи мавзӯи муҳим будани саҳми матбуоти даврии тоҷик дар тарғиб ва амалӣ гардидани ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон доир ба масъалаи об, дар ҷалб намудани тавачҷуҳи ҷомеа ба муҳимияти ташаббусҳои мазкур ва дар баробари ин, дар баланд бардоштани маърифати экологии ҷомеа дар истифодаи самараноки захираҳои об, ки

яке аз ҳадафҳои асосии ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба об мебошад, муайян гардидааст.

Предмети таҳқиқ. Предмети таҳқиқи кори илмӣ ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба об мебошад.

Моҳияти илмӣ-назариявӣ таҳқиқ дар он зоҳир мегардад, ки мавзӯи он барои ташаккул ва дарки фаҳмиши экологӣ ва иҷтимоии масоили глобалии об ва тағйирёбии иқлим мусоидат намуда, метавонад барои муҳаққиқони соҳаи сиёсат ва экология чихати омӯзиши ҷанбаҳои илман исботшудаи мушкилоти глобалии об ва тағйирёбии иқлим, инчунин сиёсати экологии Тоҷикистон дар истифодаи самараноки захираҳои табиӣ он кӯмак расонад.

Моҳияти амалии таҳқиқ аз он иборат аст, ки маводҳои дар рисола таҳқиқшуда метавонанд барои ташкили курсҳои махсуси омӯзишии марбут ба журналистикаи экологӣ дар факултети журналистика мусоидат намуда, барои таълими фанни “Журналистикаи экологӣ” ба сифати дастури таълимӣ истифода шаванд. Ҳамчунин, ҳангоми баррасии робитаи матбуот бо экология, аз ҷумла омӯзиши нақши матбуоти тоҷик дар тарғиб ва баррасии ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба об ҳангоми таълим дар таҳассусҳои журналистика, сиёсатшиносӣ ва экология, метавон аз маводи таҳлилии рисола истифода бурд.

Методи таҳқиқ. Методи кори илмӣ усули таърихӣ ва таҳлилӣ – муқоисавӣ мебошад. Дар давоми пажӯҳиши рисолаи илмӣ бо истифода аз усули таърихӣ, мо пайдоиши мушкилоти глобалии экологӣ, аз ҷумла об ва тағйирёбии иқлим, ташаккули таърихии сиёсати хориҷии Тоҷикистон ва пешниҳоди ҷаҳор ташаббуси глобалии Тоҷикистон марбут ба обро аз рӯи солҳои пешниҳодшуда мавриди пажӯҳиш қарор додем. Дар баробари ин, маводи матбуоти даврии тоҷик вобаста ба баррасии иқдомҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба ҳалли мушкилоти об мавриди таҳлили мо қарор гирифтааст, ки дар ин ҷода аз усули таҳлилӣ истифода гардидааст. Ҳамчунин барои муайян намудани монандӣ ва фарқ миёни маводи матбуоти расмиву мустақили тоҷик вобаста ба инъикоси нақши Тоҷикистон дар ҳалли мушкилоти глобалии марбут ба об мо аз усули муқоисавӣ истифода намудем.

Асосҳои назариявӣ ва методологии таҳқиқ. Асосҳои назариявӣ таҳқиқро асарҳои олимони ватаниву хориҷӣ дар соҳаҳои экология, сиёсат ва журналистика ташкил медиҳанд, ки барои омӯзиши ҳамачонибаи проблемаҳои глобалии об ва иқлим, ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон доир ба масъалаи об ва нақши матбуоти даврии тоҷик дар инъикоси ин масоил мусоидат намуданд. Ба ин гурӯҳ асарҳои Л. В. Сизова, Т. В. Васильева, Е. А. Шаркова, М. В. Орлова ва муҳаққиқони тоҷик А. Нуралиев, А. Саъдуллоев, И. К. Усмонов, Ҷ. Муқим, А. Азимов, М. Муродов, Ш. Б. Муллоев, М. Абдуллозода ва дигарон дохил мешаванд. Ҳамчунин дар баррасии масъалаи глобалии об ва сиёсати хориҷии Тоҷикистон аз асарҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон, муҳаққиқони соҳаҳои гуногун П. Фарб, Т. П. Трушина, Р.

Коробов, Л. Е. Обухова, Н. К. Джумагазиева, Ҷ. Н. Якубов, Р. Забиров, А. С. Давлатов, К. Нуралиев, М. Абдусаматов, Р. Б. Латипов, З. М. Баҳромов, Қ. Қаюмов, З. С. Сайидзода, А. Шарифзода ва Ҳ. Зарифйистифодаи ҳамачониба намудем.

Нуктаҳои зерин ба ҳимоя пешниҳод мешаванд:

- матбуоти даврии тоҷик дар инъикос ва тарғиби ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба об нақши муассир дорад;

- рубрикаҳои “Шаҳрванд-гӯшаи номаҳои бетаҳрир” ва “Розу ниёз – гӯшаи номаҳои шаҳрвандон” - и рӯзномаи “Ҷумҳурият” - воситаи асосии арзу шикоятҳои шаҳрвандон аз камбудии об ва даъват барои кӯмак дар ҳалли мушкилоти обии шаҳру навоҳии Тоҷикистон;

- рӯзномаҳои расмии Тоҷикистон “Ҷумҳурият” ва “Садои мардум” муҳим будани ташаббусҳои ҷаҳонии Тоҷикистонро вобаста ба масъалаи об, ба воситаи наشري матолиби гуногуни бозгӯкунандаи ҷонибдорӣ ҷомеаи ҷаҳон аз ташаббусҳои мазкур нишон додаанд;

- қисми бештари маводи матбуоти расмӣ ва мустақили тоҷикро вобаста ба ташаббусҳои глобалии обии Тоҷикистон, андешаи коршиносони соҳа ва намояндагони қишрҳои гуногуни ҷомеа ташкил медиҳад, ки ин аз эътимоди қавӣ доштани аҳли ҷомеа ба матбуот ҳамчун василаи баён намудани андешаҳо дар масъалаи об дарак медиҳад;

- дар ҳимояи манфиатҳои обии Тоҷикистон дар минтақаи Осиёи Марказӣ ва тарғиби сиёсати беғаразонаи Тоҷикистон оид ба истифодаи самараноки оби минтақа мавқеи наشريҳои мустақили Тоҷикистон “Нигоҳ” ва “Фараж” назаррас аст;

- наشريҳои мустақили Тоҷикистон “Нигоҳ” ва “Фараж” дар муқоиса бо матолиби рӯзномаҳои расмии Тоҷикистон “Ҷумҳурият” ва “Садои мардум” бо теъдоди матолиб, тарзи баррасии мавзӯи мавриди таҳқиқ ва истифодабарии жанрҳои фарқ менамоянд;

Саҳми шахсии муаллиф аз он иборат аст, ки дар заминаи омӯзиши амиқи маводи таҳқиқшаванда бори аввал саҳми матбуоти даврии тоҷикро дар инъикос ва баррасии ташаббусҳои ҷаҳонии Тоҷикистон марбут ба об мавриди таҳқиқи ҳамачониба қарор дода, нақши рӯзномаҳои расмӣ ва мустақили тоҷикро дар амалишавии сиёсати экологии Тоҷикистон дар соҳаи об, мавқеъгирии матбуоти даврии тоҷик дар ҳифзи манфиатҳои миллии Тоҷикистон зимни истифодаи захираҳои об ва истифодаи жанрҳои гуногуни соҳаи журналистикаро дар инъикоси мавзӯи таҳқиқшаванда мавриди омӯзиш қарор додааст.

Манбаҳои асосии таълифи рисолаи мазкур рӯзномаҳои расмӣ (“Ҷумҳурият” ва “Садои мардум”) ва мустақил (“Нигоҳ” ва “Фараж”) - и Тоҷикистон ба ҳисоб мераванд.

Татбиқи натиҷаҳои илмии рисола. Диссертатсия дар ҷаласаи васеи кафедраи журналистикаи байналхалқии факултети журналистикаи ДМТ (қарори № 7 аз 13 апрели соли 2019) муҳокима гардида, ба ҳимоя пешниҳод шудааст. Мазмуну мундариҷаи асосии рисола дар шакли маъруза дар

конференсияи ҷумхуриявӣ илмӣ-назариявӣ олимони ҷавони ДМТ таҳти унвони “Мақтаби сулҳпарваронаи Пешвои миллат – роҳнамои ҷавонон барои имрӯзу ояндаи дурахшон” бахшида ба 20 солагии Ваҳдати миллӣ ва соли ҷавонон (18 майи соли 2017) дар мавзӯи “Норасоии об – мушкилоти глобалӣ”, конференсияи ҷумхуриявӣ илмию амалӣ дар мавзӯи “Мушкилоти рушд ва дурнамои ВАО-и тоҷик” (бахшида ба 100-солагии профессор Воҳид Асрорӣ) (3 ноябри соли 2017) дар мавзӯи “Нақши матбуот дар баррасии масъалаи об (дар мисоли нашрияи «Фараж»”, Шашумин конференсияи илмиву амалии ҷумхуриявӣ “Саҳми занон дар рушди илм” (11 феввали соли 2019) дар мавзӯи “Баррасии масъалаи об дар сиёсати хориҷии Тоҷикистон (дар мисоли маводи рӯзномаи «Ҷумҳурият»”, конференсияи ҷумхуриявӣ дар мавзӯи “Дипломатияи об ва омилҳои фарогири он дар бозтоби воситаҳои ахбори оммаи кишварҳои Осиёи Марказӣ” (25-26 ноябри соли 2019) дар мавзӯи “Баррасии роҳҳои ҳалли мушкилоти вобаста ба об дар матбуоти тоҷик” ва конференсияҳои ҳамасолаи ҷумхуриявӣ илмӣ-назариявӣ ҳаёти устодону кормандони Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (солҳои 2017 - 2019) пешниҳод шудааст. Доир ба мавзӯи диссертатсия як монография (“Ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон оид ба масоили об”. – Душанбе: Сино, 2018. - 112 с.) ва 14 мақолаи илмӣ, аз ҷумла, 8 мақола дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Комиссияи олии аттестатсионии Вазорати маориф ва илми Федератсияи Россия дохилшаванда ба таъб расидааст.

Сохтори рисола. Рисола аз муқаддима, се боб, хулоса, феҳристи адабиёт ва замима иборат мебошад.

МУНДАРИҶАИ АСОСИИ ДИССЕРТАТСИЯ

Дар муқаддимаи рисола муҳимияти мавзӯи таҳқиқот асоснок шуда, дараҷаи омӯзиши мавзӯ, предмет ва объекти таҳқиқ нишон дода шудааст. Ҳамчунин ҳадаф ва вазифаҳои он, наwgонии илмӣ рисола, аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқ муайян шуда, асосҳои назариявӣ ва методологияи мавзӯ, хронологияи таҳқиқ, хулосаҳои асосӣ ба ҳимоя пешниҳодшаванда ва апробатсияи таҳқиқ зикр шудааст.

Боби аввал “Мушкилоти глобалии муосир ва сиёсати хориҷии Тоҷикистон” ном дошта, дар он масъалаҳои глобалии об ва тағйирёбии иқлим, аҳамияти об барои ҳаёт, омилҳои тағйирёбии иқлими сайёра ва таъсири он ба захираҳои об, мавқеи масоили мазкур дар сиёсати хориҷии Тоҷикистон ва нақши ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба об дар ҳалли мушкилоти экологии сайёра мавриди пажӯҳиш қарор гирифтаанд.

Дар **фасли аввал “Проблемаҳои глобалии об ва иқлим ҳамчун падидаи аср”** таваҷҷуҳи асосӣ ба омӯзиш ва баррасии мушкилоти экологии ҷаҳон, аз ҷумла, об ва таъсири тағйирёбии иқлим ба захираҳои оби минтақа ва ҷаҳон равона шудааст. Зимни пажӯҳиши ин масъала муайян гардид, ки об ҳамчун

унсури муҳими табиат дар ҳама давру замон дар ҳаёти инсоният мавқеи ҳалқунанда дошта, муҳимияти онро барои ҳаёт ва умуман барои сайёраи Замин олимони зиёде исбот кардаанд. Тибқи пажӯҳиши мавзӯ нобаробар тақсим шудани сарчашмаҳои об ва норасоии оби ошомиданӣ дар аксар кишварҳои ҷаҳон боис гардидааст, ки он ба яке аз масъалаҳои муҳими экологии ҷаҳон табдил ёбад. Об имрӯз ба сифати “муҳаррики иқтисод” баромад намуда, ҳалли мушкилоти он метавонад барои рушди иқтисод, ки асоси пешрафти ҳамаи соҳаҳои ҷомеа ро ташкил медиҳад, мусоидат кунад. Мувофиқи маълумоти расмӣ, «...дар миёнаи асри XXI аз норасоии об дар ҳолати бадтарин 7 млрд. ва дар ҳолати хуб 2 млрд. нафар дар 48 кишвари ҷаҳон танқисӣ хоҳанд кашид» [Взгляд..., 2003, С.10]. Чунин пешгӯӣ нишон медиҳад, ки ҳалли мушкилоти об имрӯз на танҳо хоси як кишвар ва ё минтақа, балки ба кулли кишварҳои ҷаҳон марбут мебошад. Яъне, таваҷҷуҳ ба масъалаи ҳамкорӣ дар соҳаи об тақозои замон буда, муҳим аст, ки кишварҳои ҷаҳон дар масъалаи маблағгузорию системаи батанзимдарории техникаи об ва истифодаи самараноки он муттаҳид бошанд, махсусан дар шароите, ки иқлими сайёра босуръат тағйир меёбад.

Тавре маълум аст, ҷойгиршавии бештари пирияхҳои рӯи замин ба қитъаи Осиёи Марказӣ рост меояд. Аз ин рӯ, мушкилоти норасоии об барои ин минтақа дар солҳои оянда низ бештар хоҳад шуд, зеро пирияхҳои ин қитъа, хусусан пирияхҳои кишварҳои Тоҷикистон ва Қирғизистон дар таъмини Амударё ва Сирдарё бо об, ки калонтарин дарёҳои обёриқунандаи минтақаи Осиёи Марказӣ ва Баҳри Арал ба ҳисоб мераванд, нақши муҳим мебозанд. Дар асоси пешгӯиҳои коршиносон бо тағйир ёфтани иқлим ва гарм шудани ҳарорати ҳаво дар даҳсолаҳои наздик пирияхҳои нисбатан хурд рӯ ба нестшавӣ оварда, дар охири асри XXI пурра нест мешаванд. Аз ин рӯ, таваҷҷуҳ ба ҳалли мушкилоти глобалии об ва тағйирёбии иқлим сол то сол бештар шуда истодааст.

Зиёд шудани хориҷшавии газҳои гулхонаӣ ба атмосфера яке аз омилҳои глобалӣ шудани масъалаи иқлим ба ҳисоб меравад. Мувофиқи маълумоти Ташкилоти ҷаҳонии метеорологӣ (ТҚМ), дар соли 2016 хориҷшавии гази карбон (CO₂) давоми 800 000 сол аз ҳама баландтарин арзёбӣ гардидааст. Аз ин рӯ, дабири кулли СММ Антониу Гутерриш зимни як баромади худ дар конференси матбуотӣ соли 2017 иброз доштааст, ки “эҳтимол ҳаст сатҳи хориҷкунии газҳои гулхонаӣ то соли 2020 чунон баланд шавад, ки ҳадафҳои қоидаи додан дар Париж дар соли 2030 ғайриқобилро душвор шавад” [Высказывания..., 2017]. Аз ин бармеояд, ки сол то сол зиёд шудани аҳоли ва дар баробари ин афзоиши босуръати корхонаҳои истеҳсоли барои тағйир ёфтани иқлим мушкилоти навро эҷод намуда истодаанд. Мавриди зикр ҳаст, ки ин далелро ҳанӯз дар асри XX олимони собит намудаанд, ки “эҳтимол рушди саноат ва тағйироти кулӣқувваҳои нисбатан муҳим ба ҳисоб равад, ки боиси тағйирёбии муҳити зист дар сатҳи глобалӣ ва минтақавӣ гарданд” [Taylor, 1996, с.1036].

Дар фасли дуввуми боби мазкур - **“Сиёсати хориҷӣ ва ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба об”**, - ташаккулёбии сиёсати хориҷии Тоҷикистон ва пешниҳоди ҷаҳор ташаббуси глобалӣ дар ҳалли мушкилоти оби минтақа ва ҷаҳон аз ҷониби Тоҷикистон мавриди таҳқиққарор гирифтааст. Соҳибистиклол гардидани Ҷумҳурии Тоҷикистон саҳифаи наvero барои густариши ҳамкориҳои байналмилалӣ он дар арсаи ҷаҳонӣ кушод. Ҷумҳурии Тоҷикистон барои кушодани роҳ ба сӯи ояндаи дурахшон ва нақш гузоштан дар ҳалли проблемаҳои муҳими ҷаҳонӣ сиёсати хориҷиро таҳия ва роҳандозӣ намуд. Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон сиёсати санҷидаву дурбинонаеро бо номи сиёсати “дарҳои боз” тарҳрезӣ намуд, ки он барои узви бонуфузтарин созмонҳои байналмилалӣ гардидани Тоҷикистон ва ба роҳ мондани робитаҳои сиёсии ин кишвар бо аксари давлатҳои ҷаҳон мусоидат намуд [Назаров, 2006, С.64]. Тарҳрезӣ намудани сиёсати “дарҳои боз”, пеш аз ҳама, имкониятҳои Тоҷикистонро дар ташкил намудани чорабиниҳои сатҳи минтақавию байналмилалӣ бештар намуд.

Бояд қайд намуд, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон нахустин ташаббуси глобалии экологиро маҳз дар масъалаи об нишон дод, зеро Тоҷикистон яке аз кишварҳои ба ҳисоб меравад, ки дорои захираҳои зиёди об буда, ҳамасола дар ҳудуди он 64 млрд. м³ об ҳосил мешавад, ки 60% - и оби ҳавзаи баҳри Аралро ташкил медиҳад. Дар фасли мазкур ба таври муфассал оид ба таърих ва аҳамияти 4 ташаббуси глобалии оби Тоҷикистон ва кӯшишҳои Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон дар ҳалли масоили минтақавии экологӣ, махсусан дар пешгирии хушкшавии баҳри Арал ва хавфи қанда шудани сарбанди кӯли Сарез маълумоти илмӣ дода шудааст.

Боби дуввуми рисола “Нақши матбуоти расмии Тоҷикистон дар баррасии масоили глобалии об” ном дошта, доир ба нақши рӯзномаҳои расмии Тоҷикистон - “Ҷумҳурият” ва “Садои мардум” дар инъикоси ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба об ва тағйирёбии иқлим иттилоъ медиҳад. Дар боби мазкур вобаста ба муҳим будани нақши воситаҳои ахбори омма (ВАО) дар баррасии мушкилоти ҷомеа назари ҷанде аз коршиносони соҳа оварда шуда, қайд мегардад, ки ВАО дар ҳама давру замон дар баррасии мавзӯҳои муҳими ҷомеа нақши созанда дорад. Махсусан, баъд аз пешниҳод намудани ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон дар масъалаи об, таваҷҷуҳи матбуоти даврии тоҷик ба нақши Тоҷикистон дар ҳалли ин масъала бештар гардид. Дар саҳифаи матбуот маводҳои нашр шудаанд, ки баёнкунандаи сиёсати пешгирифтаи Тоҷикистон дар ҳалли мушкилоти глобалии обмебошанд. Ба ин матолиб метавон маводҳои Ҳ. Асоев “Сиёсати экологӣ зарур аст” [“Ҷумҳурият”, 2001. 3 май], С. Кошонов “Даъват, ки оламиён ҳамовоз гардиданд” [“Ҷумҳурият”, 2003. 16 сентябр], М. Фирӯз “Дастрасии аҳоли ба оби тоза ду баробар афзуд” [“Ҷумҳурият”, 2010. 5 июн], Ф. Раҳмониён “Ҷаҳон тоҷиконро ба некӣ шинохт” [“Ҷумҳурият”, 2011. 8 сентябр], С. Азизӣ “Аз сарғаҳи оби тоза то

сарғахи ташаббусҳои башардӯстона” [“Ҷумҳурият”, 2017. 14 июн], Х. Расулӣ “Қадами устувор дар роҳи ҳалли проблемаҳои об” [“Садои мардум”, 2003. 21 октябр], Н. Оқилзода “Ҷумҳурии Тоҷикистон – бунёдгузори “Дипломатияи об” [“Садои мардум”, 2017. 12 январ], Б. Каримзода “Соли оғози амалишавии иқдомҳои бузург” [“Садои мардум”, 2018. 13 январ] ва ғайраҳо дохил намуд.

Нақши муҳим доштани матбуот ва умуман, журналистикаро дар баррасии масоили экологӣ коршиносони соҳа низ махсус таъкид кардаанд. Аз ҷумла, муҳаққиқони тоҷик Якубов Ҷ. Н. ва Тоирова Ш. М. журналситикаро институти иҷтимоӣ – сиёсӣ номидаанд, ки дар инъикоси проблемаҳои экологӣ, таблиғи фаъолиятҳои намунавӣ дар соҳаи беҳдошти муҳити зист ва баланд бардоштани маърифати экологии аҳоли нақши бориз дошта, барои ҳифзи муҳити зист таъсиргузор аст [Якубов, 2012, С.7; Тоирова, 2015, С.13]. Аз ҷониби дигар, “пазируфта шудани пешниҳоди...соли байналхалқии оби тоза ба фаъолияти матбуот самти нав, мавзӯ ва масъалаи муҳиму ҳалталабро муайян намуд”, - изҳор доштааст профессор Муродов М. дар мақолаи худ “Шиноҳти об дар матбуот” [Муродов, 2003, С. 221]. Нақши муассир доштани журналистика дар баланд бардоштани маърифати экологии аҳоли беасос нест, зеро “инсон тӯли ҳаёти худ бо таъсири иттилоӣ ба ӯ расида ташаккул меёбад”, - таъкид намудааст муҳаққиқи тоҷик Ҷовид Муқим [Муқим, 2006, С.5]. Пас, аз ин бармеояд, ки матбуот дар ташаккули афкори омма нақши муассир дорад. Махсусан, дар баррасии ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба об саҳми матбуоти даврии тоҷик назаррас аст. Ба воситаи рубрикаҳои махсуси ифодакунандаи ташаббусҳои глобалии обии Тоҷикистон, матбуоти даврии тоҷик дар инъикоси сиёсати экологии Тоҷикистон марбут ба об миёни дигар навъи ВАО – и кишвар мақоми махсусро ишғол намудааст.

Дар **фасли аввали боби дувум “Саҳми рӯзномаи “Ҷумҳурият” дар инъикоси масоили об”** баррасии масоили глобалии обу иқлим ва нақши Тоҷикистон дар ҳалли ин мушкилот дар саҳифаҳои рӯзномаи “Ҷумҳурият” мавриди таҳқиққарор гирифтааст. Зимни пажӯҳиши мавзӯи муайян гардид, ки рӯзномаи расмии Тоҷикистон “Ҷумҳурият” ба масъалаи об ҳамчун проблемаи глобалӣ таваҷҷуҳи махсус зоҳир намуда, ба воситаи мақолаву мусоҳибаҳои гуногун аҳли ҷомеа ба самаранок истифода бурдани об, расидан ба қадри ин неъмат ва дар ин ҷода, беҳтар намудани маърифати шаҳрвандӣ даъват намудааст. Дар давоми таҳқиқ чунин ҷанбаҳои масоили об дар мисоли матолиби рӯзномаи “Ҷумҳурият” мавриди таҳлил қарор гирифтааст.

- а) масъалаи об дар сиёсати хориҷии Тоҷикистон;
- б) масъалаи хушкшавии баҳри Арал;
- в) мушкилоти норасоии об дар манотиқи Тоҷикистон;
- г) ҷонибдорӣ ҷомеаи ҷаҳон аз ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон вобаста ба об.

Аз таҳқиқи маводи рӯзномаи «Ҷумҳурият» бармеояд, ки ин рӯзнома дар партави пешниҳоди ҷаҳор ташаббуси глобалии Тоҷикистон марбут ба об, рубрикаҳои «Соли 2003 - соли байналмилалии оби тоза», «Даҳсолаи байналхалқии амалиёти «Об барои ҳаёт» », «Обёрӣ: андеша, мулоҳиза ва пешниҳодҳо», «2013-соли байналмилалии ҳамкориҳо дар соҳаи об», «Даҳсолаи байналмилалии амал «Об барои рушди устувор» », «Ба истикболи «Даҳсолаи байналмилалии амал «Об барои рушди устувор» » ва ғайраҳо ташкил намуда, зеро ин рубрикаҳо мушкилоти норасоии об дар сатҳи глобалӣ, минтақавӣ ва Тоҷикистонро ба миён гузошта, зарур будани ташаббусҳои глобалии Тоҷикистонро дар ин самт нишон додааст. Ҳамчунин ба воситаи рубрикаҳои «Розу ниёз-гӯшаи номаҳои шахрвандон», «Аз пайи мактуб», «Ба «Ҷумҳурият» ҷавоб омад», рӯзномаи «Ҷумҳурият» мушкилоти норасоии обро дар шаҳру навоҳии Тоҷикистон пайгирӣ намуда, ба шахрвандон имконият додааст, ки оид ба сари вақт ҳал нагардидани масъалаи обтаъминкунии манзили зисташон аз ҷониби сохторҳои марбута арз намоянд. Барои исботи гуфтаҳои мазкур маводҳои М. Нуралӣ «Ба мо об диҳед» [«Ҷумҳурият», 2000. 22 июн], М. Шаҳидов «Об дар кӯзаву...» [«Ҷумҳурият», 2005. 29 ноябр], А. Зардиев ва дигарон «Об ва мушкили 13 ҳазор аҳоли дар ноҳияи Темурмалик» [«Ҷумҳурият», 2017. 15 август], Л. Шариф «Восеъ. Норасоии оби тоза ё мушкиле, ки реша ба 70 соли гузашта дорад» [«Ҷумҳурият», 2017. 13 июл], Х. Раҳмон ва Н. Саидмуродов «Файзобод, об, об, об...» [«Ҷумҳурият», 2016. 16 апрел] ва ғайраҳо мисол шуда метавонанд.

Дар **фасли дувуми боб «Проблемаҳои об ва иқлим аз нигоҳи рӯзномаи «Садои мардум»** »сухан аз баррасии мушкилоти глобалии обу иқлим ва нақши Тоҷикистон дар ҳалли ин масоил дар рӯзномаи «Садои мардум» меравад. Дар асоси пажӯҳиши маводи рӯзномаи «Садои мардум» дар давоми солҳои 2000-2018, мавқеи рӯзномаи мазкур дар инъикоси ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба об муайян гардида, муҳим будани саҳми матбуоти даврии тоҷик дар тарғиби ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба об нишон дода шудааст. Мушкилоти вобаста ба об ва мавқеи он дар сиёсати хориҷии Тоҷикистон аз нигоҳи рӯзномаи «Садои мардум» низ дар канор намонда, масоили мазкур зеро рубрикаҳои «Соли 2003-соли байналмилалии оби тоза», «Асри XXI: Тоҷикистон ва мушкилоти оби сайёра», «Саҳифаҳои аср», «Даҳсолаи байналхалқии амалиёти «Об барои ҳаёт» », «Ба пешвози Конфронси байналмилалии «Об барои ҳаёт» », «Назари мутахассис», «Об-манбаи ҳаёт», «Соли 2013-соли байналмилалии ҳамкорӣ дар соҳаи об», «Бахшида ба Даҳсолаи байналмилалии амал «Об-барои рушди устувор, солҳои 2018-2028» »ва ғайраҳо нашр гардидааст.

Аз таҳқиқи матолиби рӯзномаи «Садои мардум» оид ба ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба об бармеояд, ки рӯзномаи мазкур низ зарурати пешниҳоди ташаббусҳои Тоҷикистон оид ба масоили обро ба воситаи суҳанронҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон

дар конфронс ва форумҳои сатҳи минтақавиюбайналмилалӣ, инчунин овардани назари коршиносони соҳа оид ба ин масъала пешниҳоди хонандагон намудааст. Баъд аз пешниҳод намудани ташаббуси глобалии Тоҷикистон таҳти унвони “Соли 2003 - соли байналмилалии оби тоза», рӯзномаи «Садои мардум» ба воситаи рубрикаҳои “Ба озмуни «Соли 2003-соли байналмилалии оби тоза»” ва “Соли байналмилалии оби тоза”, чанд матолибро ба монанди маводҳои Х. Муҳаббатов “Мушкилоти обҳои Тоҷикистон аз нигоҳи имрӯзу фардо” [“Садои мардум”, 2002. 27 июл], С. Тоҳиров ва Х. Бобиев “Мушкилоти нарасидани об-доғи сайёра” [“Садои мардум”, 2003. 20 феврал], “Оби ошомиданиро сарфакорона истифода барем” [“Садои мардум”, 2003. 8 апрел] ва Н. Наботов “Об - ободӣ, осудагӣ ва оромии башарият” [“Садои мардум”, 2003. 20 ноябр] ба таъб расонид, ки ҳадафи онҳо ҷалб намудани таваҷҷуҳи ҷомеа ба мушкилоти оби сайёра ва баланд бардоштани маърифати экологии шаҳрвандон маҳсуб мешавад.

Рӯзномаҳои “Ҷумҳурият” ва “Садои мардум” дар инъикоси мушкилоти глобалии экологӣ ва дигар масоили марбут ба об аз жанрҳои гуногуни журналистика истифода намудаанд. Аммо тибқи пажӯҳиши мо муайян гардид, ки қариб дар ҳамаи шумораҳои рӯзномаҳои расмии Тоҷикистон хабару ҳисобот ва мусоҳиба интишор гардида, маводи марбут ба ташаббусҳои глобалии оби Тоҷикистон бештар дар жанрҳои хабарӣ нашр гардидаанд. Пажӯҳиши матолиби рӯзномаҳои расмии Тоҷикистон нишон дод, ки дар баробари истифодаи жанрҳои хабарӣ матолиби зиёде дар жанрҳои таҳлилий низ вобаста ба мавзӯ ба таъб расида, ба воситаи ин матолиб мушкилоти глобалии об ва иқлим ба таври васеъ таҳқиқ гардидааст. Аммо дар муқоиса ба рӯзномаи «Ҷумҳурият» дар рӯзномаи «Садои мардум» истифодаи жанрҳои таҳлилий ва публитсистиву бадеӣ дар инъикоси мавзӯи мавриди таҳқиқ нисбатан кам ба назар мерасад.

Дар боби сеюми рисола “Баррасии мушкилоти глобалии об дар рӯзномаҳои мустақили Тоҷикистон” масъалаи глобалии норасоии об ва таҳдиди тағйирёбии иқлим ба захираҳои об дар мисоли маводи нашрияҳои мустақили Тоҷикистон мавриди пажӯҳиш қарор гирифтааст. Дар боби мазкур дар таъба ба матолиби нашрияҳои мустақили тоҷик марбут ба ташаббусҳои глобалии об ва тағйирёбии иқлим, дараҷаи инъикоси масоили мазкур дар саҳифаҳои матбуоти даврӣ муайян гардидааст.

Ҷасли аввали боби сеюм “Нақши ҳафтаномаи «Нигоҳ» дар инъикоси масоили об” баррасии мушкилоти глобалии об ва тағйирёбии иқлимро дар ҳафтаномаи мустақили Тоҷикистон “Нигоҳ” пайгирӣ намудааст. Нақши матбуот, хусусан нашрияҳои мустақилро дар таҳлили масъалаҳои мубрами ҷомеа муҳаққиқони зиёд назаррас арзёбӣ кардаанд. Гарчанде муҳаққиқи тоҷик Мирзоалӣ С. бар ин назар аст, ки “интиҳоби ахбори ақтуалӣ кори душвор аст” [Мирзоалӣ 2009, С.46], аммо профессори тоҷик Усмонов И. изҳор мекунад, ки нашрияҳои мустақили Тоҷикистон дар интиҳоби ахбори муҳим ва хонданибоб пешсафанд. Аз ҷумла, вобаста ба фаъолияти

нашрияи ғайрирасмии кишвар “Нигоҳ”, профессор Усмонов И. қайд кардааст, ки “ “Нигоҳ” дар бораи масъалаҳои менависад, ки баҳс сари он проблемаҳо зиёданд” [Усмонов, 2008, С. 58]. Яъне, аз ин гуфтаҳо бармеояд, ки нашрияи “Нигоҳ” дар интихоби ахбори актуалӣ андозае муваффақ будааст. Чуноне муҳаққиқи тоҷик Бозоров Н. вобаста ба нақши матбуоти мустақил навиштааст: “ба назар чунин мерасад, ки матбуоти мустақил дар баррасии масъалаҳои доғи рӯз пешдастӣ дорад” [Бозоров, 2015, С.286].

Аз пажӯҳиши матолиби ҳафтаномаи “Нигоҳ” бармеояд, ки нашрияи мазкур дар муддати 10 соли фаъолият дар баробари шарҳу тавзеҳи авзои минтақа, аз қабилӣ вазъи Афғонистон ва мубориза бар зидди терроризм ва экстремизм, инчунин дар маводҳои алоҳидаи таҳлилӣ ва хабарҳои кӯтоҳ ба масоили глобалии обу тағйирёбии иқлим ва нақши Тоҷикистон дар баррасии мушкилоти мазкур низ ишора намуда, баъзан пурра ин масоилро баррасӣ намудааст. Нашрияи “Нигоҳ” дар бештари матолиб ба воситаи наشري маводҳои таҳлилӣ кӯшиш намудааст, ки хилофи манфиатҳои обии кишварҳои Осиёи Марказӣ набудани сохтмони иншооти гидроэнергетикии Тоҷикистонро низ нишон диҳад. Ба воситаи наشري маводҳои Ф. Асозода “Паёми Президент ба Маҷлиси Олӣ” [“Нигоҳ”, 2007. 2 май], Э. Амон “Бозиди Бан Ки Мун аз Душанбе ба рӯдхонаи Вахш” [“Нигоҳ”, 2010. 7 апрел] ва С. Стивенсон “Эмомалӣ Раҳмон бояд мавриди дастгирии Ғарб қарор гирад” [“Нигоҳ”, 2011. 2 март], “Нигоҳ” мавқеи Тоҷикистонро дар танзими истифодаи захираҳои обии минтақа мусбат нишон дода, ба манфиати минтақа будани захираҳои обии Тоҷикистонро исбот намудааст.

Ҳафтаномаи “Нигоҳ” бештар татбиқи сиёсати обии Тоҷикистонро дар арсаи ҳаҷон мавриди баррасӣ қарор дода, кӯшишҳои Президент Эмомалӣ Раҳмонро дар ҷалби тавачҷуҳи ҷомеаи ҳаҷон ба ҳалли мушкилоти экологии ҳаҷон, аз ҷумла, об нишон додааст. Бо овардани назари коршиносони соҳа дар маводҳои таҳлилӣ, муҳбирони “Нигоҳ” мавқеи Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар танзими истифодаи захираҳои об мусбат арзёбӣ намуда, сиёсати одилонаи Тоҷикистонро дар истифодаи захираҳои оби минтақа муайян намудаанд.

Дар **фасли дувуми боби се “Мушкилоти об аз нигоҳи нашрияи «Фараж»** сухан аз нақши нашрияи мустақили Тоҷикистон “Фараж” дар тарғиб ва баррасии сиёсати обии Тоҷикистон меравад. Тибқи пажӯҳиш маълум гардид, ки ҳафтаномаи “Фараж” ба мушкилоти об ва нақши Тоҷикистон дар ҳалли ин масоил тавачҷуҳи махсус равона намуда, кӯшиш намудааст, ки мушкилоти об дар минтақаи Осиёи Марказӣ ва баҳси кишварҳои болообу поёноб дар атрофи онро ҳамаҷониба баррасӣ намояд. Ҳамчунин дар матолиби алоҳида, нашрияи “Фараж” андешаи коршиносони соҳаро оид ба муҳимияти об барои ҳаёт ва нақши ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон оид ба ҳалли мушкилоти об дар сайёра нашр намудааст. Матолиби “Фараж” оид ба масъалаи об зери рубрикаҳои “Мавзӯи ҳафта”, “7 рӯзи як сол”, “Мавзӯи рӯз”, “Воқуниш”, “Бозгашт ба мавзӯӣ”,

“Мушкили доимӣ”, “Баҳси рӯз”, “Бонги изтироб”, “Гузориши рӯз”, “Дасисаи рӯз”, “Тадқиқоти журналистӣ”, “Нуқтаи назар”, “Фоторепортаж”, “Минтақа”, “Дидгоҳ”, “Аз ҳар боб” ва “Таҳлил” нашр шудааст.

Пажӯҳиш нишон дод, ки муҳтавои асосии аксарияти матолиби нашрияи “Фараж”-ро масъалаи истифодаи мақсадноки захираҳои оби минтақаи Осиёи Марказӣ ташкил медиҳад. Хусусан, безарар будани сохтмони НБО-и Роғун барои захираҳои оби минтақа таваҷҷуҳи муҳбирони “Фараж”-ро бештар ба худ ҷалб намудааст. Аз ин рӯ, дар матолиби таҳлилӣ, хабарнигорони нашрия бо овардани андешаи коршиносони соҳа сиёсати бегарази Тоҷикистонро дар танзими захираҳои оби минтақа нишон додаанд. Чунончӣ, дар яке аз ин матолиб, ки аз иштирок ва суҳанронии Президент Эмомалӣ Раҳмон дар Форуми 5-уми ҷаҳонии об иттилоъ медиҳад, Президенти кишвар аз ҷумла, таъкид намудааст, ки “сохтмони обанборҳо ва нерӯгоҳҳои обӣ ҳам баҳри истеҳсоли нерӯи барқ ва ҳам барои захирасозии истифодаи муназзами об ба манфиати кулли кишварҳои минтақа аст” [“Фараж”, 2009. 19 март]. Чунин андешаро ҳамчунин матолиби навбатии “Фараж” зери унвони “Ҳамсоя ба ҳаққи Худо баробар” [“Фараж”, 2007. 4 октябр], “Таъкиди Зарифӣ ба ҳаққи Тоҷикистон” [“Фараж”, 2009. 4 июн], “Ҳамсоя аз хеши дур бех...” [“Фараж”, 2009. 26 март] ва ғайраҳо низ ифода мекунанд.

Қайд кардан муҳим аст, ки дар саҳифаи нашрияҳои мустақили Тоҷикистон “Нигоҳ” ва “Фараж” маводи марбут ба мавзӯи мавриди таҳқиқ дар қолаби жанрҳои гуногуни журналистика ба таъб расидааст. Аз таҳқиқи матолиби нашрияҳои мазкур бармеояд, ки барои инъикоси ҳамҷонибаи нақши Тоҷикистон дар ҳалли масоили экологии об ва иқлим муҳбирони ин нашрияҳо бештар ба жанрҳои таҳлилӣ, махсусан, жанри мақола, табсира ва нигориш таъя намуда, истифодаи жанрҳои хабарӣ нисбат ба рӯзномаҳои расмии Тоҷикистон “Ҷумҳурият” ва “Садои мардум” камтар дида мешавад. Аммо дар муқоиса ба нашрияи “Фараж”, ҳафтаномаи “Нигоҳ” дар давоми солҳои фаъолияти худ (2006-2016) дар инъикоси мавзӯи мавриди таҳқиқ ба жанрҳои хабарӣ бештар таъя намудааст.

1. Натиҷаҳои асосии илмӣ диссертатсия

Дар хулосаи рисолаи илмӣ то андозае нақши матбуоти даврии тоҷик дар баррасӣ ва тарғиби ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон оид ба масъалаи об ва дигар масоили муҳими экологӣ аз қабилӣ тағйирёбии иқлим ва обшавии пиряхҳо муайян гардидааст. Пажӯҳиш нишон дод, ки матбуоти даврии тоҷик ба мушкилоти глобалии об ва саҳми Тоҷикистон дар баррасии ин масъала таваҷҷуҳи зиёд зоҳир намуда, матолиби зиёди таҳлилно вобаста ба зарурати пешниҳоди ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба об ва саривақтӣ будани иқдоми мазкур барои бартарафсозии мушкилоти обии сайёра ба таъб расонидааст. Аз ҷумла,

хабарнигорони матбуоти расмӣ ва мустақили тоҷик дар партави пешниҳоди ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба об, андешаи коршиносони соҳа, масъулини ниҳодҳои дахлдор ва намоёндоғони дигари ҷомеа ро вобаста ба ҳифзи табиат, самаранок истифода бурдани захираҳои об ва пешгирӣ намудани муносибати ғайриоклонаи инсон ба табиат пурсон шуда, натиҷаи онро нашр намудаанд.

Дар боби аввали кор мо ба таври васеъ ҷанбаҳои назариявии мушкилоти глобалии экологӣ, аз қабилӣ об ва тағйирёбии иқлимро пажӯҳиш намуда, нақши Тоҷикистонро дар ҳалли муаммоҳои экологӣ баррасӣ намудем. Зимни таҳқиқ муайян намудем, ки об ҳамчун неъматӣ ҳаётбахш ҳанӯз ҷанд аср қабл мавриди ситоиш ва муҳокимаи олимон ва шоирону нависандагон қарор гирифта, аҳамияти он барои аҳли ҷомеа исбот гардидааст. Ҳамчунин таҳқиқи мавзӯи нишон дод, ки нобаробарии қитъаҳои гуногуни олам масъалаи норасоии обро дар ҷаҳон бештар намудааст. Дар баробари ин, мо муайян намудем, ки ҷанбаи асосии глобалӣ гардидани масъалаи об дар солҳои охир, ин афзоиши босуръати аҳоли, рушди иқтисод ва тағйирёбии иқлим мебошад. Пажӯҳиши илмӣ нишон дод, ки дар даҳсолаи оянда ихроҷшавии газҳои гулхонаӣ ба ҳаво на танҳо аз ҳисоби кишварҳои рушдфта зиёд хоҳад шуд, балки тибқи андешаи коршиносон то соли 2025 кишварҳои дар ҳоли рушд низ нисбат ба ҷаҳони рушдфтаи саноат гази гулхонавии бештареро ба ҳаво хорич хоҳанд кард. Аз ин рӯ, барои ҳал намудани мушкилоти тағйирёбии иқлим на танҳо кишварҳои рушдбанда худро масъул меҳисобанд, балки ин масъала тавачҷуҳи кишварҳои дар ҳоли рушдро низ ба худ ҷалб намудааст.

Дар қатори кишварҳои дар ҳоли рушд, Ҷумҳурии Тоҷикистон низ бо роҳандозӣ намудани сиёсати “дарҳои боз” кӯшиш намудааст, ки дар давоми солҳои 2003 – 2018 барои ҳалли мушкилоти глобалии об ва пешгирии обшавии пиряхҳо аз ҳисоби тағйирёбии иқлим 4 ташаббуси глобалиро пешниҳоди ҷомеаи ҷаҳон намояд. Ҳадафи ташаббусҳои мазкур пеш аз ҳама таъмини аҳолии ниёзманди сайёра бо оби тозаи нӯшиданӣ, хотима додан ба баҳси кишварҳои минтақа дар масъалаи об ва мусоидат намудан ба истифодабарии дурусти захираҳои обӣ мебошад. Дар баробари ҳалли мушкилоти глобалӣ дар сатҳи байналмилалӣ, Ҷумҳурии Тоҷикистон зери роҳбарии Президент Эмомалӣ Раҳмон ҳамчунин мушкилоти минтақавии марбут ба обро низ мавриди тавачҷуҳи ҷомеаи ҷаҳон қарор гузошт. Зимни пажӯҳиш муайян гардид, ки агар нисбат ба наҷоти баҳри Арал тадбирҳои таъҷилӣ андешаида нашаванд, ба проблемаҳои нарасидани оби тоза, проблемаи гуруснагӣ низ зам гардида, тамоми минтақаро фаро хоҳад гирифт. Ҷумҳурии Тоҷикистон барои пешгирӣ намудани хатари канда шудани садди табиӣи кӯли Сарез низ ҳамеша тавачҷуҳи ҷомеаи ҷаҳонро ҷалб намуда, барои он пешниҳод намуд, ки Консорсиуми байналмилалӣ доир ба истифодаи оби кӯли Сарез таъсис дода шавад.

Дар боби дуюми рисола, мо баррасии мушкилоти глобалии обро дар саҳифаҳои матбуоти расмӣ Тоҷикистон пажӯҳиш намуда, маводи

матбуотро мавриди таҳлил қарор додем. Пажӯҳиши матолиби рӯзномаҳои расмии Тоҷикистон “Ҷумҳурият” ва “Садои мардум” нишон дод, ки маҳз мубрамияти иқдомҳои ҷаҳонии Тоҷикистонро дар ҳалли мушкилоти глобалии об ба назар гирифта, рӯзномаҳои мазкур доир ба амалӣ намудани сиёсати пешгирифтаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба масъалаи об, баррасӣ намудани мушкилоти ҷойдошта дар таъмини аҳоли бо оби тоза ва баланд бардоштани маърифати экологии шаҳрвандон дар истифодабарии об маводи зиёди таҳлилий нашр намудаанд.

Тибқи таҳқиқи мавзӯ дар саҳифаҳои матбуоти расмии тоҷик, муайян гардид, ки рӯзномаи “Ҷумҳурият” ба масъалаи об ҳамчун бахши муҳими сиёсати хориҷии Тоҷикистон тавачҷуҳи махсус зоҳир намуда, маводи зиёди таҳлиро, ки бозгӯкунандаи ҷонибдорӣ ёфтани ин ташаббусҳо аз ҷониби ҷомеаи ҷаҳонӣ мебошанд, дар саҳифаҳои нашр намудааст.

Дар маҷмӯъ, шурӯъ аз соли 2000-ум то соли 2018 мо 511 маводи рӯзномаи “Ҷумҳурият”-ро оид ба ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба об, тағйирёбии глобалии иқлим инчунин аҳамияти сохтмони НБО–и Роғун дар танзими захираҳои оби минтақа мавриди пажӯҳиш қарор додем, ки аз ин шумора 62 маводро Паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олӣ, суҳанрониҳо дар ҷаласаҳои СММ, дар мулоқотҳо бо сарони давлатҳо ва мулоқот бо намояндагони касбу кори гуногуни ҷомеа, дар муроҷиатнома ба шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон, дар форум ва конфронсҳои сатҳи минтақавию байналмилалӣ ва дигар чорабиниҳо ташкил медиҳад, ки Президенти мамлакат дар ин суҳанрониҳо тавачҷуҳи ҷомеаи ҷаҳонро ба масъалаи об ва паёмадҳои манфии тағйирёбии иқлим ба захираҳои об ҷалб намудааст. Ин аз он дарак медиҳад, ки дар давоми ҳаҷдаҳ соли ҷонибдорӣ ёфтани ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба об, рӯзномаи “Ҷумҳурият” ҳамасола аз 1 то 9 маротиба суҳанрониҳои Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон доир ба мушкилоти норасоии об ва дигар масоили муҳими глобалии экологиро ба таъъ расонида, муҳим будани ҳалли масъалаи глобалии обро дар сиёсати хориҷии Тоҷикистон исбот намудааст. Ҳамчунин аз таҳқиқи 449 маводи боқимондае, ки хабару гузоришҳо ва мақолаву мусоҳибаҳои таҳлилгарону хабарнигорони рӯзномаи “Ҷумҳурият” ва коршиносони соҳаро оид ба проблемаи об, паёмадҳои тағйирёбии иқлим ва танзими захираҳои обро дар бар мегирад, маълум гардид, ки агар теъдоди матолиби марбут ба масоили об дар саҳифаҳои рӯзнома дар соли 2000–ум 6 ададро ташкил медод, пас дар соли 2017 ин нишондод ба 68 адад расидааст, ки ин аз бештар гардидани тавачҷуҳи рӯзномаи “Ҷумҳурият” ба ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба об дарак медиҳад.

Азбаски “Садои мардум” нашрияи Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад, дар саҳифаҳои он бештар қарор ва қонунҳои Парлумони Ҷумҳурии Тоҷикистон ба шакли муфассал ба таъъ расида, дар баъзе шумораҳо дар баррасии масъалаи об маҳдудият дида мешавад. Аз ҷумла, пажӯҳиши маводи дастрасгардида нишон дод, ки агар дар давоми

солҳои 2000-2018 дар ин рӯзнома 17 муҳбири рӯзнома ва 31 коршиноси соҳа ва намояндагони табақаҳои гуногуни ҷомеа мавзӯи мавриди таҳқиқро баррасӣ намуда бошанд, пас дар муқоиса ба ин нишондиҳанда, дар рӯзномаи “Ҷумҳурият” давоми солҳои 2000-2018 48 муҳбири рӯзномаи мазкур ва 147 коршинос ва намояндагони қишрҳои гуногуни ҷомеа масоили глобалии обу иқлим ва дигар мушкилоти марбут ба обро баррасӣ намудаанд.

Инчунин зимни таҳқиқи матолиби дастраснамудаи рӯзномаи “Садои мардум”, маълум гардид, ки дар муқоиса бо рӯзномаи “Ҷумҳурият”, теъдоди матолиби нашршуда вобаста ба ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба об ва паёмдҳои манфии тағйирёбии иқлим дар рӯзномаи мазкур нисбатан кам буда, дар маҷмӯъ дар давоми солҳои 2000-2018 ин нишондод 179 ададро ташкил медиҳад, ки 45 маводи он суҳанронҳои Президент Эмомалӣ Раҳмон дар форум, ҷаласа ва конфронсҳои минтақавию байналмилалӣ вобаста ба масоили глобалии об ва тағйирёбии иқлимро дар бар мегирад. Яъне, таҳлили 133 маводи боқимондаи “Садои мардум”, ки бештар хабару гузориш ва мақоларо ташкил медиҳанд баёнкунандаи он мебошанд, ки рӯзномаи мазкур нисбат ба рӯзномаи “Ҷумҳурият”, ба ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба об ва дигар паҳлӯҳои муҳими ҳалли мушкилоти экологии сайёра таваҷҷуҳи кам зоҳир намудааст.

Аммо пажӯҳиши мавзӯъ нишон медиҳад, ки бо вучуди инъикоси бештар гардидани ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба об ва дигар мушкилоти экологии сайёра дар саҳифаҳои матбуоти расмӣ тоҷик, ин масоил аз мадди назари ҳафтаномаҳои мустақили тоҷик низ дур намондаанд. Зимни таҳлили матолиби ҳафтаномаҳои “Нигоҳ” ва “Фараж” мо муайян намудем, ки нашрияҳои мазкур дар муқоиса бо матолиби рӯзномаҳои расмӣ Тоҷикистон “Ҷумҳурият” ва “Садои мардум” бо теъдоди матолиб, тарзи баррасии мавзӯи мавриди таҳқиқи мо ва истифодаи жанрҳо фарқ мекунанд. Аз ҷумла, пажӯҳиши маводи ҳафтаномаҳои ҷамъиятиву сиёсӣ ва таҳлили Тоҷикистон “Нигоҳ” ва “Фараж” бо чунин хусусиятҳои баррасии маводи марбут ба ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон вобаста ба об ва тағйирёбии иқлим аз матбуоти расмӣ фарқ мекунанд:

а) суҳанронҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар форум, ҷаласаҳо ва конфронсҳои сатҳи минтақавию байналмилалӣ вобаста ба об ва тағйирёбии иқлим дар ҳафтаномаҳои мустақили Тоҷикистон “Нигоҳ” ва “Фараж” на ба таври муфассал, балки мухтасар нашр шуда, танҳо ҷанбаи марбут ба об, тағйирёбии иқлим ба риштаи таҳлил кашида шудааст;

б) теъдоди маводи мавзӯи мушкилоти об ва иқлимро дарбаргиранда дар ҳафтаномаҳои “Нигоҳ” ва “Фараж” дар муқоиса ба рӯзномаҳои расмӣ Тоҷикистон “Ҷумҳурият” ва “Садои мардум” нисбатан кам буда, аз соли 2007 то соли 2016 ҳафтаномаи “Нигоҳ” дар маҷмӯъ 21 мавод (дар рӯзномаи “Ҷумҳурият” аз соли 2007 то соли 2016 ин нишондод 309 адад мебошад) ва ҳафтаномаи “Фараж” аз соли 2007 то 2018 мутаносибан 36 мавод (дар

рӯзномаи “Садои мардум” аз соли 2007 то соли 2018 140 мавод) нашр намудаанд;

в) ҳафтаномаҳои мустақили тоҷик “Нигоҳ” ва “Фараж” дар муқоиса ба рӯзномаҳои расмии Тоҷикистон “Ҷумҳурият” ва “Садои мардум” дар баробари истифодаи жанри мақола дар инъикоси мавзӯҳои экологии об ва тағйирёбии иқлим, инчунин аз гузориш тавассути акс ва ё “фоторепортаж” истифода намудаанд, ки ин шакли пешниҳод дар рӯзномаҳои расмии тоҷик ба назар нарасид;

г) муҳтавои асосии бештари матолиби ҳафтаномаҳои “Нигоҳ” ва “Фараж” оид ба масоили об ва ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба обро, асосан муҳокимаи танзими захираҳои оби минтақаи Осиёи Марказӣ, инчунин сохтмони НБО-и Роғун ва аҳамияти он ташкил медиҳад, ки ба таври муфассал бо овардани далелҳои илмӣ аз ҷониби коршиносони соҳа баррасӣ гардидаанд. Аммо дар рӯзномаҳои расмии “Ҷумҳурият” ва “Садои мардум” мавзӯи об ба таври васеъ пайгирӣ шуда, мақолаҳои алоҳидаи коршиносони соҳа масоили вобаста ба аҳамияти об, муҳимияти ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон дар ҳалли мушкилоти об ва баланд бардоштани маърифати экологии ҷомеаро дар бар мегиранд.

2. Тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳо

Мушкилоти глобалии об масъалаест, ки на танҳо як кишвар, балки кулли ҷомеаи ҷаҳонро нигарон кардааст. Ҳамин аст, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон аз солҳои нахустини соҳибистиклолӣ тавачҷуҳ ба ҳалли масоили глобалии об ва иқлимро зиёд намуда, дар ин самт чанд ташаббуси муҳимро низ ироа намуд. Матбуоти даврии тоҷик дар инъикоси ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба об нақши назаррас дошта, фарогирандаи иттилои зиёди бозгӯкунандаи сиёсати экологии Тоҷикистон дар масъалаи об мебошад. Аз ин рӯ, пажӯҳиши ҷанбаҳои назариявӣ ва амалии рисолаи моро водор намуд, ки барои омӯзиши амалии натиҷаи кори диссертатсионӣ чунин тавсияҳоро пешниҳод намоем:

1. Мушкилоти глобалии об дар ҳама давру замон тавачҷуҳи ҷомеаи ҷаҳонро ба худ ҷалб менамояд ва инсон дар ягон шароит наметавонад аз ҳалли муаммоҳои экологӣ рӯй гардонад, зеро ҳал нагардидани чунин муаммоҳо метавонад ба ҳаёти инсон таҳдидовар бошад. Аз ин рӯ, ёдоварӣ аз нақши калидии Тоҷикистон дар баррасии аҳамияти экологии об ва истифодаи самараноки он дар сатҳи байналмилалӣ, аз манфиат ҳолӣ нахоҳад буд;

2. Созмонҳои зиёди байналмилалӣ аз дурнамои норасоии об дар ҷаҳон ва таҳдиди тағйирёбии иқлим ба обшавии пиряхҳо изҳорӣ нигаронӣ мекунанд. Омӯзиши кӯшишҳои Тоҷикистон дар ҳалли масоили глобалии об ва иқлим нишон медиҳад, ки тасмимҳои Тоҷикистон оид ба ҳалли мушкилоти об ва андешидани чораҳои мушаххас нисбат ба оқибатҳои

тағйирёбии иқлим, ҳамчун як пешниҳоди муҳим ва саривақтӣ арзёбӣ гардад;

3. Коршиносон тақдирӣ кишварҳоро ба ҳалли масоили об марбут намудаанд. Чунончӣкоршиноси рус А. Л. Самсонов ба нақши об дар таҳкими муносибати байни кишварҳо таваҷҷуҳи махсус равона намуда, дар мақолаи худ «Обҳои ҷаҳонӣ» навиштааст: «...ҳоло психологияи афкори умум, дар об чун дар ойна инъикос ёфта, дар тақдирӣ об тақдирӣ кишварро мебинад, маҳз аз ин рӯ – об на танҳо манбаи рушд, балки объекти ифтихори миллӣ мебошад». Масъалаи мазкур нишон медиҳад, ки ба ҳалли масъалаи об набояд ҳамчун масъалаи ҷузъӣ як кишвар назар андохт, балки беҳтар аст, ки онро ҳамчун як ҷузъи муҳими дипломатияи кишвар арзёбӣ намуд;

4. Ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон дар ҳалли мушкилоти об пеш аз ҳама барои коҳиш додани шумораи аҳолии ба оби тозаӣ нӯшиданӣ ниёзманд, истифодаи самараноки захираҳои оби минтақа, ба танзим даровардани ҳама гуна баҳс атрофи масъалаи об, ҳамкориҳои байналмилалӣ дар соҳаи об, ҷалби созмонҳои байналмилалӣ, ташкилотҳои сармоягузор ва донорҳо ба маблағгузорӣ дар соҳаи об ва кам кардани хоричшавии гази карбон, ки ба тағйирёбии иқлим мусоидат мекунад, нигаронида шудаанд. Чунин ҳадафҳои ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба об аз он далолат мекунад, ки кишвари мо дар арсаи байналмилалӣ ҳамчун мамлакати нигарон аз мушкилоти норасоии об шинохта шавад;

5. Бо пешниҳод намудани ташаббусҳои глобалӣ дар масъалаи об Тоҷикистон меҳода ба ҷомеаи ҷаҳон нишон диҳад, ки масъалаи норасоии оби ошомиданӣ яке аз масъалаҳои асосӣ ва аввалиндараҷае ба ҳисоб меравад, ки имрӯз бояд мадди назари ҷомеаи ҷаҳон қарор бигирад. Аммо ҷониби Тоҷикистон бо пешниҳоди чунин ташаббус ният надорад, ки миёни кишварҳои ҷаҳон ихтилоф ба миён орад, балки ин пешниҳод бояд барои ҳамкориҳои судбахши кишварҳо дар масъалаи об мусоидат намояд. Аз ин рӯ, муҳим аст, ки ҳалли дипломатии масъалаи об, қадами муҳими ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба об унвон гардад;

6. Дар матолиби матбуоти даврии тоҷик муҳим ва саривақтӣ будани ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон дар масъалаи об ҷонибдорӣ гардидааст. Маҳз чунин мавқеъгирии матбуоти даврӣ дар инъикоси ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба об, имкон медиҳад, ки матбуот ҳамчун воситаи тарғибкунанда ва баррасикунандаи аҳамияти чунин ташаббусҳо барои ҷомеа истифода гардад;

7. Пажӯҳиши матбуоти даврии тоҷик нишон дод, ки он дар тарғиб ва баррасии иқдомҳои ҷаҳонии Тоҷикистон марбут ба об, воситаи муҳими шарҳу тавзеҳи ҳадафҳои мазкур, майдони асосии ташаккулдиҳандаи афкори умум оид ба истифодаи самараноки об ва имкондиҳандаи баррасӣ гардидани арзу шикоятҳои шаҳрвандони кишвар оид ба мушкилоти об мебошад. Аз ин рӯ, пешниҳод менамоем, ки маводи матбуоти даврии тоҷик марбут ба об, ҳамчун сарчашма барои инъикоси аҳамияти иҷтимоӣ ва

сиёсии иқдомҳои ҷаҳонии Тоҷикистон дар масъалаи об ва баланд бардоштани маърифати экологии ҷомеа истифода гардад;

8. Ҳафтаномаи мустақили Тоҷикистон – “Нигоҳ” дар муддати 10 соли фаъолият ба масъалаи баҳсбарангези истифодаи захираҳои оби минтақаи Осиёи Марказӣ тавачҷуҳи махсус равона карда, ба воситаи андешаи коршиносони соҳа дар маводи таҳлилӣ, сиёсати одилонаи Тоҷикистонро дар танзими истифодабарии захираҳои об мусбат арзёбӣ намудааст. Дар ин масъала тавсия медиҳем, ки дар баробари нашрияи “Нигоҳ” дигар нашрияҳои кишвар низ барои Ҷимояи манфиатҳои миллии Тоҷикистон дар фазои иттилоотии Тоҷикистон ва берун аз он саҳми назаррас гузоранд;

9. Рӯзномаи расмии Тоҷикистон “Ҷумҳурият” ва нашрияи мустақили кишвар “Фараж” оид ба масъалаи норасоии об дар шаҳру навоҳии Тоҷикистон матолиби зиёди таҳқиқотӣ ба таъб расонида, дар ҳалли мушкилоти оби Тоҷикистон саҳми назаррас гузоштаанд. Аз ин рӯ, зарур мешуморем, ки маводҳои таҳқиқотии рӯзномаи “Ҷумҳурият” ва нашрияи “Фараж” дар масъалаи мушкилоти об ҳамчун намуна барои навъҳои дигари ВАО – и кишвар истифода гарданд;

10. Ҷомеаи ҷаҳон дарк намудааст, ки дар баробари муборизаи муштарак бо проблемаҳои дигари глобалӣ, аз қабилӣ терроризм ва экстремизм, норасоии об низ тақозо мекунад, ки аҳли ҷомеа зери як шиор ва ё як ташаббус гирди ҳам омада, роҳҳои ҳалли ин мушкилотро дар якҷоягӣ ҷӯё шаванд. Ҳамин аст, ки баррасӣ гардидани мушкилоти глобалии об дар саҳифаҳои матбуоти даврии тоҷикро метавон ҳамчун маълумоти муҳими баёнкунандаи зарурати қабули ташаббусҳои ҷаҳонии Тоҷикистон марбут ба об истифода бурд.

ФЕҲРИСТИ КОРҲОИ ЧОПШУДА ДОИР БА МАВЗӢИ ДИССЕРТАТСИЯ

I. Маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

[1-М]. Баҳромзода, М. Нақши Ҷумҳурии Тоҷикистон дар баррасии проблемаҳои глобалӣ дар рӯзномаи “Ҷумҳурият” [Матн] / М. Баҳромзода// Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон: бахши филологӣ. – Душанбе: “Сино”, 2016. - № 4/3 (203). - С. 271- 275.

[2-М]. Баҳромзода, М. Инъикоси масъалаи об дар Радиои «Озодӣ» [Матн] / М. Баҳромзода// Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон: бахши филологӣ. – Душанбе: “Сино”, 2016. - № 4/4 (206). – С. 305 – 309.

[3-М]. Баҳромзода, М. З. Инъикоси мушкилоти об дар нашрияи “Фараж” [Матн] / М. З. Баҳромзода// Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. – Душанбе. - №4 (71). - 2017. - С 145-148.

- [4-М]. Баҳромзода, М. З. Освещение проблем Рогунской ГЭС в Российской печати (по материалам издания “Независимая газета”) [Текст] / М. З. Баҳромзода// Вестник университета РТСУ. - Душанбе. - 2017. - № 3 (59). - С. 253-257.
- [5-М]. Баҳромзода, М. З. Тағйирёбии иқлим ва пайомадҳои он [Матн] / М. З. Баҳромзода// Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. – 2018. – № 1 (60). - С. 229 – 237.
- [6-М]. Баҳромзода, М. З. Нақши нашрияи “Садои мардум” дар инъикоси ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон оид ба масоили об” [Матн] / М. З.Баҳромзода// Паёми Донишгоҳи миллӣ: Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе: Сино, 2018. - № 1. – С. 285 – 291.
- [7-М].Баҳромзода, М. З. Инъикоси мушкилоти соҳтмони НБО-и Роғун дар нашрияи “Фараж” [Матн] / М. З. Баҳромзода// Паёми Донишгоҳи миллӣ: бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе: Сино, 2018. - № 3. – С. 291 – 296.
- [8-М]. Баҳромзода, М. З. Инъикоси мушкилоти норасоии об дар рӯзномаи "Ҷумҳурият" [Матн] / М. З. Баҳромзода// Паёми Донишгоҳи миллӣ: бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе: Сино, 2018. - № 7. – С. 299 – 306.

II) Асарҳои дигар

а) Рисолаҳои илмӣ

- [9-М]. Баҳромзода, М. З. Ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон оид ба масоили об [Матн]/ М. З. Баҳромзода. – Душанбе: Сино, 2018. – 112 с.

б) маҷмӯаи мақолаҳо (маводи конференсро)

- [10-М]. Баҳромзода, М. Норасоии об-мушкилоти глобалӣ [Матн] / М. Баҳромзода//Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-назариявии олимони ҷавони ДМТ “Мақтаби сулҳпарваронаи Пешвои миллат-роҳнамои ҷавонон барои имрӯзу ояндаи дурахшон” бахшида ба 20 солагии Ваҳдати миллӣ ва соли ҷавонон. – Душанбе. 2017. – С. 24 –28.
- [11-М]. Баҳромзода, М. З. Баррасии проблемаҳои глобалӣ дар рӯзномаи “Садои мардум” [Матн]/ М. З.Баҳромзода// Журналистикаи байналхалқӣ IX (маҷмӯаи мақолаҳо). – Душанбе: ҶДММ “Сармад-компания”, 2017. – С. 133–140.
- [12-М].Баҳромзода, М. Баррасии масъалаи об дар Радиои Би-Би-Си [Матн] / М. Баҳромзода// Журналистикаи байналхалқӣ IX (маҷмӯаи мақолаҳо). – Душанбе: ҶДММ “Сармад-компания”, 2017. С. 141–145.
- [13-М]. Баҳромзода, М. З. Бозтоби масоили тағйирёбии иқлим дар рӯзномаи “Ҷумҳурият” [Матн] /М. З. Баҳромзода// Журналистикаи байналхалқӣ X (маҷмӯаи мақолаҳо). – Душанбе: ҶДММ “Сармад-компания”, 2019. С. 84 - 89.

[14-М]. Баҳромзода, М. З. Баррасии роҳҳои ҳалли мушкилоти вобаста ба об дар матбуоти тоҷик [Матн] / М. З. Баҳромзода// Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи “Дипломатияи об ва омилҳои фарогири он дар бозтоби воситаҳои ахбори оммаи кишварҳои Осиёи Марказӣ”. – Душанбе. – 2019. – С. 91 – 96.

в) фишурдаи маърузаҳо

[15-М]. Баҳромзода, М. Баррасии проблемаҳои глобалӣ дар рӯзномаи “Садои мардум” [Матн] / М. Баҳромзода// Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-назариявии ҳайати устодону кормандони ДМТ бахшида ба “20-солагии Рӯзи ваҳдати миллӣ” ва “Соли ҷавонон” (фишурдаҳо). – Душанбе. – 2017. – С. 481.

На правах рукописи

УДК: 070+556 (575.3)

ББК: 76.01

Б-30

БАХРОМЗОДА МАНИЖАИ ЗАФАРШОДУХТ

**РОЛЬ ТАДЖИКСКОЙ ПЕРИОДИЧЕСКОЙ ПЕЧАТИ В
ОСВЕЩЕНИИ ГЛОБАЛЬНЫХ ИНИЦИАТИВ ТАДЖИКИСТАНА,
СВЯЗАННЫХ С ВОДОЙ**

АВТОРЕФЕРАТ

диссертации на соискание учёной степени
доктора философии Ph.D, доктора по специальности
6D051600 – Международная журналистика

Душанбе –2021

Диссертационная работа выполнена на кафедре международной журналистики Таджикского национального университета.

Научный консультант:

Мукимов Мухаммади Аминович, доктор филологических наук, профессор кафедры международной журналистики ТНУ

Официальные оппоненты:

Бободжониён Ранохон Махмудзода, доктор филологических наук, профессор кафедры журналистика телевидение и радио Государственного учебного учреждения «Таджикский государственный институт культуры и искусств имени М.Турсунзаде»

Рахимджонов Хушдилджон Умаркулович, кандидат филологических наук, главный редактор Государственного учреждение журнала “Илм ва хаёт”

Ведущая организация:

Государственное учебное учреждение «Худжандский государственный университет имени академика Б. Гафурова»

Защита состоится «___» _____ 2021 года в ___ часов на заседании диссертационного совета 6D.ВАК-022 при Таджикском национальном университете по адресу г. Душанбе, улица Буни Хисорак, учебное здание №10, 5-ый этаж, зал Ученого совета факультета таджикской филологии).

С содержанием диссертаций можно ознакомиться на сайте www.tnu.tj и в научной библиотеке Таджикского национального университета по адресу г. Душанбе, проспект Рудаки, 17.

Автореферат разослан «___» _____ 2021 года.

Учёный секретарь
диссертационного совета,
кандидат филологических наук, доцент

Дустзода Х. Дж.

ВВЕДЕНИЕ

Актуальность темы исследования. XXI век со всеми своими преобразованиями создал для мирового сообщества такие проблемы, решение которых обсуждается на глобальном уровне. Нехватка чистой питьевой воды, изменение климата и таяние ледников сегодня тревожат страны мира и все международное сообщество. В таком положении Республика Таджикистан, как член мирового сообщества, не может оставаться в стороне от решения глобальных проблем, таких как нехватка чистой питьевой воды и изменение климата. Республика Таджикистан под руководством Основателя мира и национального единства, Лидера нации, Президента Эмомали Рахмона, выступая на мировом арене как суверенное государство, наряду с решением внутренних проблем, постепенно привлекала внимание мирового сообщества к проблемам, которые имеют особое значение в обеспечении безопасности и стабильности мира, состояния окружающей среды, перспектив экономического развития и других направлений общечеловеческой жизни.

Принимая во внимание развитие промышленности и рост населения планеты, Республика Таджикистан считала необходимым свою первую глобальную экологическую инициативу посвятить именно решению важнейшего требования планеты, то есть, нехватке чистой питьевой воды. Важно отметить, что необоснованно Таджикистан не исследует проблему нехватки воды на мировом уровне. Так как вода является единственным первоэлементом природы, который не заменит ни одно сырьё.

Поэтому Президент Республики Таджикистан Эмомали Рахмон призывал мировое сообщество рассматривать водную проблему не только как источник жизни, но и средство сотрудничества между странами и фактор устойчивого развития. Предложение 2003 год считать международным годом “Пресной воды”, 2005-2015 годы - годами Международного десятилетия действия “Вода для жизни”, 2013 года - “Международным годом водного сотрудничества” и 2018 – 2028 годы – годами Международного десятилетия действия “Вода для устойчивого развития” со стороны Таджикистана свидетельствует о важности вышепереведённой проблемы.

Важно отметить, что в освещении и пропаганде инициативы Таджикистана по решению глобальной водной проблемы значительную роль играет и таджикская периодическая печать. Особенно после предложения глобальных инициатив Таджикистана по водной проблеме, официальная и независимая печать Таджикистана стала больше уделять внимание данной проблеме и посредством статей и разных интервью, члены общества призывались к эффективному использованию воды и оценению этого блага. Также речи Президента Республики Таджикистана на конференциях международного уровня о глобальных проблемах, подробно издавались в печати СМИ извещали читателей о позиции и роли Таджикистана в решении этих проблем. В свете глобальных инициатив Таджикистана, таджикские журналисты проводили

опрос мнений отечественных и зарубежных экспертов о важности и решительном характере мировых инициатив Таджикистана и представляли его результаты читателям. Кроме издания статей и разных новостей о глобальных инициативах Таджикистана по водной проблеме, в таджикской печати также освещалась проблема самого Таджикистана по полному обеспечению населения чистой питьевой водой и другие важные экологические проблемы.

Таким образом, актуальность темы нашей научной работы направлена именно на научное исследование роли таджикской периодической печати в освещении глобальных инициатив Таджикистана по воде, которая до настоящего времени не была изучена в монографическом плане.

Степень изученности темы. Исследование показывает, что роль периодической печати в освещении глобальных инициатив Таджикистана, связанных с водой исследуется впервые в таджикской журналистике. Но важно отметить, что связь между журналистикой и экологией еще с 80-х годов XX века привлекала внимание ученых, и также особенности этой соединённости всесторонне исследовались. В том числе, русские исследователи Л. В. Сизова [Сизова, В. 1982], Т. В. Васильева [Васильева, 1984] и С. Л. Васильев [Васильев, 1985] в своих диссертационных работах «определяют предпосылки формирования экологической проблематики в журналистике, рассматривают вопросы эффективности экологической пропаганды, особенности жанровых форм публикаций по экологической теме. В них впервые вводится новое понятие «экологическое поведение аудитории», ставится вопрос об участии журналистики в практическом разрешении существующих экологических проблем» [Джумагазиева, 2010, С.5]. Киргизская исследовательница Н. К. Джумагазиева, называя СМИ мощным средством экологического образования, отмечает, что «именно они...способствуют повышению общего уровня массового экологического мировоззрения» [Джумагазиева, 2007, С. 36-37]. Важную роль СМИ в повышении экологического знания общества также поддерживает русская исследовательница Е. А. Шаркова в своей диссертации. По мнению эксперта, «современное постиндустриальное общество испытывает острую потребность в качественной экологической информации, в помощи в адаптации к многочисленным экологическим рискам, в возможности участия в экополитической коммуникации, а значит, и в журналистике [Шаркова, 2012, С. 4]. По мнению русской исследовательницы М. В. Орловой, экологическая журналистика - одна из форм оперативного отражения в периодически распространяемой информации реального состояния окружающей природной среды при ее взаимодействии с обществом, «целью которой является обеспечение общества в целом и человека в частности сведениями, необходимыми для их функционирования и устойчивого развития при обязательном сохранении природного равновесия» [Орлова, 2017, С. 9].

В связи с освещением проблемы воды в таджикской журналистике, таджикский исследователь Дж. Н. Якубов в кандидатской работе, в том числе отмечает, что если в 90-х годах XX века журналисты больше

готовили материалы на тему гор и равнин, защиты растений и животных Таджикистана, озеленения и посадки саженцев, то “освещение водной проблемы в начале XXI века превратилось в одну из основных тем в таджикской журналистике” [Якубов, 2009, С. 78]. Исследователь связывает одну из причин появления темы по воде в таджикской журналистике именно с инициативами Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона. Эксперт Ш. М. Тоирова в своей научной работе пишет, что к проблеме воды наряду с печатью, также уделяло особое внимание таджикское телевидение: “В период проведения водных мероприятий телевидение...«Сафина» и «Первый канал» таджикского телевидения («Шабакан аввал») вели трансляцию с мест проведения форумов, конференций, симпозиумов, многочисленных опросов специалистов и т.д.” [Тоирова, 2015, С.55]. Р. А. Хаитпур тоже в своем научном исследовании, изучив вклад таджикской печати в пропаганду и освещение значительности Рогунской ГЭС в регулировании водных ресурсов региона, в своём автореферате, в том числе, отмечает, что “в статьях и обширных материалах таджикской прессы подчеркивается экономическое значение Рогунской ГЭС не только для Таджикистана, но для всего региона...Независимая пресса Таджикистана активна в этом деле и освещает различные конференции и мероприятия” [Хаитпур, 2016, С.19]. Но наряду с освещением значительности Рогунской ГЭС для Таджикистана и региона, на страницах таджикской периодической печати также глубоко освещалась “деятельность Республики Таджикистан на международной арене, ее участие в важнейших международных форумах, конкретные инициативы, с которыми ее глава...выступал с трибуны ООН, других организаций”, - пишет таджикский историк А. Сабуров [Сабуров, 1996, С. 46].

Важно отметить, что о связи журналистики и экологии также могут дать подробные сведения книги русских исследователей Кочинева А., Берлова О., Колесникова В. «Экологическая журналистика» [Кочинева...,1999], Коханова Л. А. «Экологическая журналистика, PR и реклама» [Коханова, 2007], Фридмана Ш., Фридмана К. «Пособие по экологической журналистике» [Фридман...,1988], Белова И. Ю., Фомичева С. Р. «Зелёная библиография: периодические экологические издания Северной Евразии» [Белов...,1996], Берлова О., Захарова В., Колесникова В., Кочинева А. «Игра на информационном поле, Журналистика и PR для «зелёных»» [Берлова...,2003] и таджикского исследователя Якубова Дж. «Экологическая журналистика (учебное пособие)» [Якубов, 2009].

Также о проблеме воды и ее месте в таджикской печати в качестве источника может служить статья профессора М. Муродова «Познание воды в печати» [Муродов, 2003]. О связи между журналистикой и экологией будет интересна статья Е. А. Шаркова «Экологическая журналистика: природа источников экологической информации» [Шаркова 2014], материалы Межвузовской научно-практической конференции «Современные экологические проблемы и тенденции развития экологической журналистики в Таджикистане» [Актуальные..., 2017] и

сборник статей под названием «Новое поколение журналистов за экологизацию СМИ» [Новое..., 2008].

Для всестороннего исследования глобальных инициатив Таджикистана в решении водных проблем и роли таджикской печати в освещении данных инициатив, мы также считаем необходимым изучить сферы политики, экологии и журналистики и сделать определенные выводы по поводу исследуемой темы. Наряду использованием научной литературы по данной проблематике, мы также рассмотрели материалы официальной и независимой печати Таджикистана, интернет-сайты и нормативно-правовые документы.

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА РАБОТЫ

Цель и задачи исследования. Целью исследования является определение роли таджикской периодической печати в освещении глобальных инициатив Таджикистана по воде.

Для достижения главных целей диссертации мы поставили перед собой следующие задачи:

- анализировать материалы таджикской периодической печати в связи с ролью Таджикистана в решении глобальных проблем воды;

- определить позицию официальной и независимой печати Таджикистана в освещении глобальных инициатив Таджикистана по воде;

- показать роль отечественной печати в реализации глобальных экологических целей Таджикистана;

- сравнить материалы официальных и независимых газет страны по освещению глобальных инициатив Таджикистана в решении проблемы воды;

- уточнить используемые жанры в освещении глобальных проблем воды и изменения климата в период 2000-2018 гг. в исследуемой печати;

Научная новизна исследования выражается в том, что впервые исследуется роль таджикской периодической печати в освещении глобальных инициатив Таджикистана по воде. А также с помощью исследования темы определен важный вклад таджикской периодической печати в пропаганду и реализацию глобальных инициатив Таджикистана по водной проблеме, в привлечении внимания общества к важности данных инициатив и наряду с этим, в повышении экологических знаний общества об эффективном использовании водных ресурсов, которые являются одними из основных целей глобальных инициатив Таджикистана по воде.

Предмет исследования. Предметом исследования диссертации являются глобальные инициативы Таджикистана по воде.

Теоретическая значимость исследования выражается в том, что ее тема способствует формированию и восприятию экологического и социального понимания глобальных проблем воды и изменения климата и может служить исследователям в сфере политики и экологии для изучения научно доказанных сторон глобальных проблем воды и изменения климата, а

также экологической политики Таджикистана по эффективному использованию его природных ресурсов.

Практическая значимость исследования состоит в том, что материалы, исследуемые в диссертации, способствуют созданию специальных обучающих курсов по экологической журналистике на факультете журналистики и могут быть использованы в качестве учебного пособия для преподавания предмета “Экологической журналистики”. А также при изучении связи печати и экологии, в том числе изучении роли таджикской печати в пропаганде и освещении глобальных инициатив Таджикистана по воде можно использовать практический материал диссертации при преподавании специальности журналистики, политологии и экологии.

Методы исследования. Методами научной работы являются исторический и аналитическо-сопоставительный методы. В ходе исследования, используя исторический метод, мы изучили возникновение глобальных экологических проблем, в том числе вода и изменение климата, историческое формирование внешней политики Таджикистана и предложение четырех глобальных инициатив Таджикистана по водной проблеме. Кроме того, были анализированы материалы таджикской периодической печати, связанные с освещением глобальных усилий Таджикистана по решению проблем воды, где был использован аналитический метод. А также для определения сходств и отличий между материалами таджикской официальной и независимой печати в освещении роли Таджикистана в решении глобальной проблемы, связанной с водой, мы использовали сопоставительный метод.

Теоретическая и методологическая основа исследования. Теоретическую основу исследования составляют труды отечественных и зарубежных ученых в области экологии, политики и журналистики, которые способствовали всестороннему изучению глобальных проблем воды и изменения климата, глобальных инициатив по водной проблематике и роли таджикской периодической печати в освещении данных проблем. В эту группу входят труды Л. В. Сизовой, Т. В. Васильевой, Е. А. Шарковой, М. В. Орловой и таджикских исследователей А. Нуралиева, А. Саъдуллоева, И. К. Усмонова, Дж. Мукима, А. Азимова, М. Муродова, Ш. Б. Муллоева, М. Абдуллозода и других. Также в освещении глобальных проблем воды и внешней политики Таджикистана мы в основном опирались на труды Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона и работы исследователей разных сфер П. Фарба, Т. П. Трушина, Р. Коробова, Л. Е. Обухова, Н. К. Джумагазиева, Дж. Н. Якубова, Р. Забирова, А. С. Давлатова, К. Нуралиева, М. Абдусаматова, Р. Б. Латипова, З. М. Бахромова, К. Каюмова, З. С. Сайидзода, А. Шарифзода и Х. Зарифи.

Основные положения, выносимые на защиту:

- таджикская периодическая печать играет значительную роль в освещении и пропаганде глобальных инициатив Таджикистана, связанных с водой;

- рубрики “Гражданин - уголок неотредактированных писем” (“Шахрванд-гӯшаи номаҳои бетаҳрир”) и “Секрет и нужда – уголок письма граждан” (“Розу ниёз – гӯшаи номаҳои шаҳрвандон”) газеты “Джумхурият” – основные средства жалобы граждан в отношении дефицита воды и призывы о помощи в решении водных проблем регионов Таджикистана;

- официальная печать Таджикистана “Джумхурият” и “Садои мардум” указывали о важности глобальных инициатив Таджикистана, связанных с водной проблематикой, при посредствии издания разных материалов, свидетельствующих о поддержке мирового сообщества данных инициатив;

- большинство материалов таджикских официальных и независимых органов печати по поводу глобальных водных инициатив Таджикистана составляют мнения экспертов и представителей разных слоев общества, который свидетельствуют о большом доверии общества печати как средству изложения мнения по вопросам воды;

- в защите водных интересов Таджикистана в Центральной Азии и пропаганде бескорыстной политики Таджикистана по эффективному использованию воды в регионе, заметна позиция независимых газет Таджикистана “Нигоҳ” и “Фараж”;

- независимые газеты Таджикистана “Нигоҳ” и “Фараж” в сравнении с материалами официальных газет Таджикистана “Джумхурият” и “Садои мардум” отличаются количеством материала, методом освещения исследуемой темы и использованием жанров;

Личный вклад автора состоит в том, что впервые на основе углубленного изучения материалов исследования был досконально изучен вклад таджикских периодических изданий в освещение и обсуждение глобальных водных инициатив Таджикистана, а также изучение официальных и независимых таджикских газет в реализации экологической политики Таджикистана в области водных ресурсов, позиция таджикских периодических изданий в защите национальных интересов Таджикистана при использовании разных жанров журналистики в тематическом освещении изучаемой темы.

Основными источниками настоящей диссертации являются официальные газеты («Джумхурият» и «Садои мардум») и независимые («Нигоҳ» и «Фараж») газеты Таджикистана.

Апробация результатов исследования. Диссертация обсуждена и рекомендована к защите на расширенном заседании кафедры международной журналистики Таджикского национального университета (протокол №7 от 13 апреля 2019 года).

Основные положения и результаты исследования изложены диссертантом в виде докладов на республиканской научно-теоретической конференции молодых учёных ТНУ под названием «Миролюбивая школа Лидера нации – путеводитель молодёжь сегодня и в светлом будущем» посвящённой 20-летию Национального единства и году молодёжи (18 мая 2017 год) на тему «Дефицит воды - глобальная проблема», на республиканской научно-практической конференции на тему «Проблемы развития и перспективы таджикских СМИ», посвящённой 100-летию

профессора Вохида Асрори (3 ноября 2017 год), на тему «Роль печати в освещении водной проблемы» (на примере газеты «Фараж»), на шестой республиканской научно-практической конференции «Вклад женщин в развитие науки» (11 февраля 2019 год), на тему «Освещение водной проблемы во внешней политике Таджикистана (на примере материалов газеты «Джумхурият»)), республиканская конференция на тему “Водная дипломатия и ее решающие факторы в освещении средствами массовой информации стран Центральной Азии” (25-26 ноября 2019 года) на тему “Освещение пути решения проблем, связанных с водой в таджикской печати”и на ежегодных республиканских научно-теоретических конференциях профессорско-преподавательского состава и сотрудников Таджикского национального университета (2017-2019).

По теме диссертации опубликованы одна монография («Глобальные инициативы Таджикистана по водной проблеме». – Душанбе: Сино, 2018. – 112 с.) и 14 научных статей, в том числе 8 статей в рецензируемых журналах Высшей аттестационной комиссии при Президенте Республики Таджикистана и Высшей аттестационной комиссии при Министерстве образования и науки Российской Федерации.

Структура диссертации. Диссертация состоит из введения, трех глав, шести параграфов, заключения, списка использованной литературы и приложения.

ОСНОВНОЕ СОДЕРЖАНИЕ ДИССЕРТАЦИИ

Во **введении** обоснованы актуальность исследования и указаны степень изученности темы, предмет и объект исследования. Также определены цели и задачи, научная новизна, теоретическая и практическая значимость диссертации, упоминаются теоретические и методологические основы темы, хронология исследования, основные положения выносимые на защиту и апробация работы.

Первая глава называется “Глобальные современные проблемы и внешняя политика Таджикистана”, в ней исследуются глобальные проблемы воды и изменение климата, значение воды для жизни, факторы изменения климата планеты и его влияние на водные ресурсы, место данной проблемы во внешней политике Таджикистана и роль глобальных водных инициатив Таджикистана в решении экологических проблем планеты.

В **первом параграфе** “Глобальные проблемы воды и климата как происшествие века” особое внимание уделено изучению и рассмотрению мировой экологической проблемы, в том числе воды и влияния изменения климата на водные ресурсы региона и мира. В ходе исследования данной проблемы выяснилось, что вода, как важнейший элемент природы, во все времена и эпохи играла ключевую роль в жизни человечества и ее важность для жизни и в общем для целой планеты Земли доказана многими учёными. Согласно исследованию темы, именно неравномерное распределение источников воды и нехватка чистой питьевой воды в большинстве стран

мира, превращала водную проблему в одну из важнейших экологических проблем земного шара. Вода сегодня выступает в качестве “двигателя экономики”, и решение ее проблем может способствовать развитию экономики, что составляет основу развития всех отраслей общества. Согласно официальным данным, “...в середине XXI века от нехватки воды будут страдать в худшем случае 7 млрд, а в лучшем случае 2 млрд человек в 48 странах” [Взгляд...,2003, С.10]. Такое предсказание показывает, что сегодня решение водной проблемы касается не только одной страны или региона, но и всех стран мира. То есть, сотрудничество в сфере воды является потребностью времени, и важно, чтобы страны мира объединились вокруг вопросов инвестиций в техническое регулирование системы воды и ее эффективное использование, особенно при таком условии, что климат планеты изменяется очень быстро.

Очевидно, что расположение большинства ледников земли находится в Среднеазиатском регионе. Поэтому проблема нехватки воды будет и в будущем тревожить этот регион, так как ледники данного континента, особенно ледники Таджикистана и Кыргызстана, играют важную роль в обеспечении Амударьи и Сырдарьи-крупнейших рек региона Центральной Азии и Аральского моря - водой. По прогнозам экспертов, с изменением климата и потеплением воздуха относительно мелкие ледники в ближайшее десятилетие будут таять, и в конце XXI века полностью исчезнут. Поэтому внимание к решению глобальных проблем воды и изменения климата год от года растет.

Увеличение выбросов парниковых газов в атмосферу является одной из причин глобального изменения климата. По данным доклада Всемирной метеорологической организации (ВМО), в 2016 году выброс углекислого газа (CO₂) является самым высоким за 800 000 лет. Поэтому генеральный секретарь ООН Антониу Гутерриш в одной из своих речей в пресконференции в 2017 году отметил, что «вероятно, увеличение выбросов парниковых газов к 2020 году, так что цели их сокращения в Париже в 2030 году чрезвычайно сложны» [Высказывания..., 2017]. Из этого становится ясно, что год за годом прирост населения и наряду с этим увеличение производственных предприятий создает новые проблемы для изменения климата. Важно отметить, что еще в XX веке ученые доказали, что «возможно развитие промышленности приведет к коренному перелому будут более важными силами для изменения климата в региональном и мировом масштабе» [Taylor, 1996, с.1036].

Во втором параграфе данной главы – “**Внешняя политика и глобальные инициативы Таджикистана, связанные с водой**”, - исследуется образование внешней политики Таджикистана и предложение четырех глобальных инициатив Таджикистана в решении региональной и мировой водной проблемы. Независимость Республики Таджикистана открыла новую страницу для развития ее международного сотрудничества на мировой арене. Республика Таджикистан строит свою внешнюю политику как открытие пути в светлое будущее и внесение вклада в решение важнейших мировых проблем. Президент страны Эмомали Рахмон обосновал

проверенную и дальновидную политику под названием политика “открытых дверей”, которая способствовала становлению Таджикистана членом авторитетных международных организаций и налаживанию политических отношений этой страны с большинством стран мира [Назаров, 2006, С. 64]. Основание политики “открытых дверей”, прежде всего, увеличивало возможности Таджикистана в организации мероприятий на региональном и международном уровне.

Важно отметить, что Республика Таджикистан предложила первую глобальную экологическую инициативу именно по водной проблеме, так как Таджикистан является одной из стран с многочисленным водным ресурсом, где ежегодно формируется 64 млрд. м³ воды, которая составляет 60% воды бассейна Аральского моря. В данном параграфе даются подробные научные сведения об истории и значении 4 глобальных водных инициатив Таджикистана и стремлении Президента страны Эмомали Рахмона к решению экологической проблемы региона, особенно предотвращения засыхания Аральского моря и угрозы отрыва плотины Сарезского озера.

Во второй глава диссертации - **“Роль официальной печати Таджикистана в освещении глобальной проблемы воды”** - даются сведения о роли официальных газет Таджикистана – “Джумхурият” и “Садои мардум” в освещении глобальных инициатив Таджикистана, связанных с водой и изменением климата. В данной главе обоснована важность СМИ в освещении проблем общества, приводятся мнения некоторых исследователей и отмечается, что во все времена и эпохи СМИ играет созидательную роль в освещении актуальных проблем общества. Особенно после предложения глобальных инициатив Таджикистаном в сфере воды увеличилось внимание таджикской периодической печати к роли Таджикистана в решении данной проблемы. На страницах печати издавались материалы, которые излагали политику Таджикистана в решении глобальной проблемы воды. К данным материалам можно отнести статьи Х. Асоева “Экологическая политика важна” [“Джумхурият”, 2001. 3 мая], С. Кошонова “Приглашение, которому солидарно мировое сообщество” [“Джумхурият”, 2003. 16 сентября], М. Фируза “Доступ населения к пресной воде увеличился в два раза” [“Джумхурият”, 2010. 5 июня], Ф. Рахмониёна “Мир познал таджиков доброту” [“Джумхурият”, 2011. 8 сентября], С. Азизи “От края пресной воды до начала гуманитарных инициатив” [“Джумхурият”, 2017. 14 июня], Х. Расули “Устойчивый шаг на пути решения водных проблем” [“Садои мардум”, 2003. 21 октября], Н. Окилзода “Республика Таджикистан – основатель “Дипломатии воды” ” [“Садои мардум”, 2017. 12 января], Б. Каримзода “Год начала осуществления больших инициатив” [“Садои мардум”, 2018. 13 января] и т.п.

Важную роль печати и в общем журналистики в освещении экологических проблем особенно подчёркивают и эксперты. В том числе таджикские исследователи Дж. Н. Якубов и Ш. М. Тоирова называют журналистику социально – политическим институтом, который играет

значительную роль в освещении экологических проблем, пропаганде примерной активности в сфере санитарии окружающей среды и повышении экологических знаний населения и влияния на защиту и сохранение окружающей среды [Якубов, 2012, С.7; Тоирова, 2015, С.13]. С другой стороны, "...принятие предложения...международный год пресной воды придал деятельности печати новое направление, тему и важно-решительную проблему", - отмечает профессор М. Муродов в своей статье "Познание воды в печати" [Муродов, 2003, С. 221]. Важную роль журналистики в повышении экологических знаний населения несомненна, так как "человек формируется именно под влиянием информации, данной ему", - отмечает таджикский исследователь Джовид Мукум [Мукум, 2006, С.5]. То есть, становится ясно, что печать играет значительную роль в формировании общественного мнения. Особенно в освещении глобальных инициатив Таджикистана, связанных с водой, таджикская периодическая печать внесла заметный вклад. Посредством специальных рубрик, в которых изложены глобальные водные инициативы Таджикистана, таджикская периодическая печать занимает особое место среди других видов СМИ в освещении экологической политики Таджикистана по воде.

В первом параграфе второй главы - "Вклад газеты "Джумхурият" в освещение водных проблем" - исследуется отражение глобальных проблем воды и изменение климата, а также роль Таджикистана в решении данных проблем на страницах газеты "Джумхурият". В ходе исследования данной темы стало очевидно, что официальная газета "Джумхурият" уделяет особое внимание водной проблеме, и посредством статей и разных интервью призывает общество к эффективному использованию воды, оцениванию этого блага и в результате чего повышаются экологические знания общества. В диссертации были рассмотрены такие стороны водной проблемы на материалах газеты "Джумхурият", как:

- а) проблема воды во внешней политике Таджикистана;
- б) проблема засыхания Аральского моря;
- в) проблема нехватки воды в регионах Таджикистана;
- г) поддержка мирового сообщества глобальных инициатив Таджикистана, связанных с водой.

Анализ материалов газеты "Джумхурият" показывает, что газета, в свете предложения четырёх водных глобальных инициатив Таджикистана, создаёт такие рубрики, как "2003 год – международный год пресной воды", "Международное десятилетие действия "Вода для жизни", "Орошение: мнения, размышления и предложения", "2013 – международный год водного сотрудничества", "Международное десятилетие действия "Вода для устойчивого развития"", "Навстречу "Международному десятилетию действия "Вода для устойчивого развития" ", и т. п., и под этими рубриками поднимает проблему нехватки воды на глобальном и региональном уровне, а также в Таджикистане, и показывает важность глобальных инициатив Таджикистана в этом направлении. Также посредством рубрики "Секрет и нужда – уголок писем граждан", "За письмо", "Пришел ответ "Джумхурият" ", газета "Джумхурият" следит за

проблемой нехватки воды в регионах Таджикистана и даёт возможность гражданам заявить о несвоевременном решении водной проблемы в их регионе со стороны подчинённых структур. Для подтверждения данных слов можно привести материалы М. Нурали “Дайте нам воду” [“Джумхурият”, 2000. 22 июня], М. Шахидов “Вода в кувшине, но...” [“Джумхурият”, 2005. 29 ноября], А. Зардиев и другие “Вода и проблема 13 тысяч населения в регионе Темурмалик” [“Джумхурият”, 2017. 15 августа], Л. Шариф “Восеъ. Нехватка воды, или проблема, которая связана с 70-ю прошлыми годами” [“Джумхурият”, 2017. 13 июля], Х. Рахмон и Н. Саидмуродов “Файзобод, вода, вода, вода...” [“Джумхурият”, 2016. 16 апреля] и другие.

Во втором параграфе главы - “Проблемы воды и климат с точки зрения газеты “Садои мардум” ” - речь идёт об освещении глобальной проблемы воды и климата и роли Таджикистана в решении данных проблем в газете “Садои мардум”. На основе исследования материалов газеты “Садои мардум” в период 2000-2018 годов, определилась позиция данной газеты в рассмотрении глобальных инициатив Таджикистана, связанные с водой, и показана важность вклада таджикской периодической печати в пропаганду глобальных водных инициатив Таджикистана. Проблема, связанная с водой и ее местом во внешней политике Таджикистана, тоже не осталась в стороне от внимания газеты “Садои мардум”. Данная проблема освещалась на страницах “Садои мардум” под рубриками “2003 год-международный год пресной воды”, “XXI век: Таджикистан и водная проблема планеты”, “Страницы века”, “Международное десятилетие действия “Вода для жизни” ”, “Навстречу Международной конференции “Вода для жизни” ”, “Мнение эксперта”, “Вода-источник жизни”, “2013 год – международный год водного сотрудничества”, “Посвящённая Международному десятилетию действия “Вода для устойчивого развития”, 2018-2028 годы” и т.п.

Исследование материалов газеты “Садои мардум” показывает, что данная газета также писала о важности предложения глобальных инициатив Таджикистана по водной проблеме, публикуя выступления Президента Республики Таджикистана Эмомали Рахмона на конференциях и форумах регионального и международного уровня, а также с помощью опроса мнения экспертов по данной проблеме. После предложения инициативы Таджикистана под названием “2003 год - международный год пресной воды”, газета “Садои мардум” с помощью рубрики “Конкурсу “2003 год - международный год пресной воды” ” и “Международный год пресной воды” напечатала несколько материалов таких как статьи Х. Мухаббатова “Проблемы воды Таджикистана: сегодня и завтра” [“Садои мардум”, 2002. 27 июля], С. Тохирова и Х. Бобиева “Проблема нехватки воды – след планеты” [“Садои мардум”, 2003. 20 февраля], “Эффективно используем питьевую воду” [“Садои мардум”, 2003. 8 апреля] и Н. Наботова “Вода - процветание, спокойствие и стабильность человечества” [“Садои мардум”, 2003. 20 ноября], целью которых является привлечь

внимание общества к водной проблеме планеты и улучшить экологические знания граждан.

Газеты “Джумхурият” и “Садои мардум” использовали разные жанры в освещении глобальной экологической проблемы и других проблем, связанных с водой. Но, согласно нашей исследованию, почти во всех номерах официальных газет Таджикистана издавались новости, отчёты и интервью, и это давало возможность печатать материалы, связанные с глобальными водными инициативами Таджикистана, чаще всего в информационном жанре. Исследование материалов официальных газет Таджикистана показывает, что наряду с использованием информационных жанров, также некоторые материалы, связанные с исследуемой темой, публиковались в аналитических жанрах, где обширно обсуждались глобальные проблемы воды и изменение климата. Но по сравнению с газетой “Джумхурият”, в освещении исследуемой темы в газете “Садои мардум” незначительно использовались аналитические и художественно-публицистические жанры.

В третьей главе диссертации - “Освещение глобальной проблемы воды в независимых изданиях” - исследуется глобальная проблема нехватки воды и угроза изменения климата водными ресурсами на примере материалов независимых изданий Таджикистана. В данной главе при посредстве материалов независимых изданий Таджикистана, посвящённых глобальным проблемам воды и изменения климата, определяется уровень освещённости исследуемой проблемы на страницах таджикской периодической печати.

В первом параграфе третьей главы - “Роль издания “Нигох” в освещении проблемы воды” - обсуждается отражение глобальных проблем воды и изменение климата в издании “Нигох”. Значительная роль печати, в том числе независимых изданий в анализе актуальных проблем общества, подчёркивается многими учёными. Хотя таджикский исследователь С. Мирзоали утверждает, что “подбор актуальных новостей является трудным делом” [Мирзоали, 2009, С. 46], но таджикский профессор И. Усмонов считает, что независимые издания Таджикистана занимают передовое место в выборе важных и интересных новостей. В том числе, в связи с деятельностью независимого издания “Нигох” профессор И. Усмонов отмечает, что “ “Нигох” пишет о тех проблемах, вокруг которых существует много споров” [Усмонов, 2008, С.58]. То есть, он указывает, что издание “Нигох” по крайней мере, было успешной газетой в выборе актуальных новостей. Как отмечает таджикский исследователь Н. Бозоров: “Становится заметным, что независимая печать имеет опережение в освещении актуальных проблем” [Бозоров, 2015, С. 286].

Исследуя материалы издания “Нигох”, становится ясно, что данная газета в течение 10 лет деятельности наряду с разъяснением обстановки в том или ином регионе, например, обстановки в Афганистане и противодействия терроризму и экстремизму, также в отдельных материалах обсуждает глобальную проблему воды и изменения климата и роли Таджикистана в решении данной проблемы. В большинстве

аналитических материалов, издание “Нигох” стремилось доказать непротиворечивую позицию насчет строительства гидроэнергетических станций Таджикистана и водных ресурсов стран Центральной Азии. С помощью издания материалов Ф. Асозода “Послание Президента Маджлиси Оли” [“Нигох”, 2007. 2 мая], Э. Амона “Посещение Бан Ки Муна с Душанбе в русло реки Вахш” [“Нигох”, 2010. 7 апреля] и С. Стивенсона “Запад должен поддержать Эмомали Рахмона” [“Нигох”, 2011. 2 марта], “Нигох” показала положительную позицию Таджикистана в налаживании эффективного использования водных ресурсов региона.

Издание “Нигох” многократно обсуждало применение водной политики Таджикистана в мировом пространстве и показало стремление Президента Эмомали Рахмона в привлечении внимания мирового сообщества к решению экологических проблем планеты, в том числе воды. Приводя мнения экспертов в аналитических материалах, корреспонденты издания “Нигох” показали позитивную роль Таджикистана в эффективном использовании водных ресурсов и отражали справедливую политику Таджикистана в области использования водных ресурсов региона.

Во втором параграфе третьей главы - “Водная проблема с точки зрения издания “Фаража””- речь идёт о роли независимой газеты Таджикистана “Фараж” в пропаганде и освещении водной политики Таджикистана. Согласно исследованию темы, издание “Фараж”, уделяя особое внимание проблемам воды и роли Таджикистана в решении данного вопроса, стремилось всесторонне осветить водную проблему Центральноазиатского региона и споры стран верховьев и низовьев рек вокруг данной проблемы. Также в отдельных материалах издание “Фараж” опубликовало мнение экспертов о значительной роли воды в жизни и роли глобальных инициатив Таджикистана в решении водной проблемы планеты. Материалы “Фаража”, посвящённые водной проблеме, опубликовались под рубриками “Тема недели”, “7 дней года”, “Тема дня”, “Противодействие”, “Возвращение к теме”, “Вечная проблема”, “Спор дня”, “Тревога беспокойствие”, “Репортаж дня”, “Интрига дня”, “Журналистское расследование”, “Точка зрения”, “Фоторепортаж”, “Регион”, “Поле зрения” и “Анализ”.

Исследование показывает, что главное содержание большинства материалов “Фаража” составляет проблема целенаправленного использования водных ресурсов Центральной Азии. Особенно, внимание корреспондентов “Фаража” больше всего привлекало доказательство безвредности строительства Рогунской ГЭС для водных ресурсов региона. Поэтому в аналитических материалах корреспонденты издания, приводя мнения экспертов, показали бескорыстную политику Таджикистана в налаживании водных ресурсов региона. Так, в одном из таких материалов, который даёт информацию об участии и выступлении Президента Эмомали Рахмона на Пятом мировом форуме воды, Президент, в том числе, отмечает, что “строительство водохранилища и гидроэлектростанции во благо всех стран региона как, и для производства электричество, так и для запасов и регулярного использования воды”

[“Фараж”, 2009. 19 марта]. Такое мнение также отражают следующие материалы “Фаража”: “Сосед равен доли Всевышнего” [“Фараж”, 2007. 4 октября], “Подчёркивание Зарифи доли Таджикистана” [“Фараж”, 2009. 4 июня], “Сосед лучше дальнего родственника...” [“Фараж”, 2009. 26 марта] и другие.

Важно отметить, что на страницах независимых изданий Таджикистана “Нигох” и “Фараж” опубликованы материалы, посвящённые исследуемой теме в разных жанрах журналистики. Как показывает исследование данных изданий, для освещения роли Таджикистана в решении экологической проблемы воды и изменения климата, корреспонденты изданий чаще всего использовали аналитические жанры, особенно жанр статьи, комментарий и сочинения, и в сравнении с официальными изданиями Таджикистана “Джумхурият” и “Садои мардум” мало использовались информационные жанры. Но, в сравнении с изданием “Фаража”, газета “Нигох” в период своей деятельности (2006-2016) больше использовала информационные жанры в освещении исследуемой темы.

1. Основные научные результаты диссертации

В заключении диссертации в некоторой степени определилась роль таджикской периодической печати в пропаганде глобальных инициатив Таджикистана, связанных с водой, и других важных экологических проблем, таких как изменение климата и таяние ледников. Исследование показало, что таджикская периодическая печать уделяла много внимания водной глобальной проблеме и вкладу Таджикистана в освещение этой проблемы, и было опубликовано много аналитических о необходимости предложения глобальных инициатив Таджикистана, связанных с водой, и их своевременности для устранения водной проблемы планеты. В том числе, журналисты официальной и независимой печати Таджикистана в свете предложения глобальных инициатив Таджикистана, связанных с водой, опрашивали мнение экспертов, ответственных лиц, касающиеся структур и других представители общества об охране природы, эффективном использовании водных ресурсов и предотвращении иррационального отношения человека к природе и опубликовали их результаты.

В первой главе работы мы широко исследовали теоретическую сторону глобальной экологической проблемы, в том числе касающейся воды и изменения климата и рассмотрели роль Таджикистана в решении экологических проблем. В ходе исследования мы определили, что вода как животворное благо обсуждалась учёными, поэтами и писателями, и доказавалось ее значение для общества. Также изучение темы показало, что природная неравномерность разных континентов мира придавала проблеме нехватки воды большое значение в мире. Наряду с этим, мы определили, что главным поводом превращения воды в глобальную проблему стали прирост население, развитие экономики и изменение климата.

Исследование показало, что в следующих десятилетиях выбросы парниковых газов в атмосферу увеличиваются не только развитыми странами, но, по мнению экспертов, к 2025 развивающиеся страны будут, в целом, выбрасывать в атмосферу больше парниковых газов, чем весь промышленно развитый мир. Поэтому в решении проблемы изменения климата не только развитые страны считают себя ответственными, но этот вопрос привлекал внимание и развивающихся стран.

Наряду с развивающимися странами, Республика Таджикистан, выдвигая политику “открытых дверей”, в течение 2003-2018 годов стремилась предложить 4 глобальные инициативы мировому сообществу в решении глобальной водной проблемы и предотвращении таяния ледников в результате изменения климата. Целью данных инициатив, прежде всего, является обеспечение нуждающихся людей планеты пресной питьевой водой, положить конец спору стран региона на тему воды и содействовать правильному использованию водных ресурсов. Наряду с решением глобальных проблем на международном уровне, Республика Таджикистан под руководством Президента Эмомали Рахмона также довела до сведения международного сообщества региональные водные проблемы. В ходе исследования стало очевидно, что если не принимать экстренные меры для спасения Аральского моря, то к проблеме нехватки пресной воды также прибавляется и проблема голода, который будет охватывать весь регион. Республика Таджикистан также всегда привлекала внимание международного сообщества на предотвращение угрозы обрыва природной плотины Сареза и для этого предложила учредить Международный консорциум по использованию воды Сарезского озера.

Во второй главе диссертации мы исследовали освещение глобальной водной проблемы на страницах официальной печати Таджикистана и анализировали материалы печати. Исследование материалов официальной печати Таджикистана “Джумхурият” и “Садой мардум” показало, что, именно принимая во внимание актуальность мировых инициатив Таджикистана по решению глобальных водных проблем, данные газеты опубликовали большое количество аналитических материалов о реализации политики Правительства Республики Таджикистан по водной проблеме, по освещению существующего вопроса обеспечения населения чистой водой и повышению уровня экологического знания граждан на использование воды.

Согласно исследованию темы на страницах таджикской официальной печати, газета “Джумхурият” уделяла особое внимание водной проблеме как важнейшей части внешней политики Таджикистана, и опубликовала большое количество аналитических материалов, выражающих поддержку мирового сообщества данным инициативам. В общем, начиная с периода 2000 годов до 2018 года мы исследовали 511 материалов газеты “Джумхурият” о глобальных водных инициативах Таджикистана, глобальных изменениях климата, а также значении строительства Рогунской ГЭС в налаживании водных ресурсов региона, из которых 62 материала составляют Послания Президента Республики Таджикистана

Эмомали Рахмон Маджлиси Оли, выступления на сессии ООН, на встрече с главой государства и встрече с представителями разных слоев общества, обращения к гражданам Республики Таджикистан, на региональных и международных форумах и конференциях а также других мероприятиях, где Президент привлекал внимание мирового сообщества водной проблеме и негативным последствиям изменения климата, водным ресурсам. Это говорит о том, что в течение восемнадцати лет поддержки глобальных инициатив Таджикистана, связанных с водой, газета “Джумхурият” ежегодно от 1 до 9 раз издавала выступления Президента страны Эмомали Рахмона по проблеме пресной воды и другим важным глобально-экологическим проблемам и доказывала важность решения глобальной водной проблемы во внешней политике Таджикистана. Также исследование 449 остальных материалов, которые составляют новости, репортажи, статьи и интервью аналитиков и корреспондентов “Джумхурият” и экспертов по водной проблеме, последствиям изменения климата и налаживанию водных ресурсов, показало, что если число материалов, посвящённых водной проблеме, на страницах газеты составило 6 материалов в 2000 году, то этот показатель достиг 68 материалов в 2017 году. Это доказывает то, что внимание газеты “Джумхурият” к освещению глобальных инициатив Таджикистана возросло.

Так как “Садои мардум” является изданием Маджлиси Оли Республики Таджикистан, на ее страницах все чаще публикуются постановления и законы Парламента Республики Таджикистан, и в некоторых номерах обнаруживается ограничение в освещении проблемы воды. В том числе, исследование доступных материалов показало, что если в период с 2000 года до 2018 года в данной газете 17 корреспондентов издания и 31 эксперт и представитель разных слоев общества освещали исследуемую тему, то, в сравнение с этим показателем, в газете «Джумхурият» в течение 2000-2018 гг. глобальную проблему воды и изменения климата освещали 48 корреспондентов газеты и 147 экспертов и представителей разных слоев общества.

Также в ходе исследования доступных материалов “Садои мардум” стало ясно, что, по сравнению с газетой “Джумхурият”, число опубликованных материалов посвящённых глобальным инициативам Таджикистана, связанным с водой и негативными последствиями изменения климата, в данной газете очень мало, и, в общем, в период с 2000 года до 2018 года, этот показатель составляет 179 материалов, из которых 45 материалов относятся к выступлениям Президента Эмомали Рахмона на форумах, мероприятиях и конференциях регионального и международного уровня, посвящённых глобальным проблемам воды и изменения климата. То есть, анализ 133 остальных материалов “Садои мардум”, которые составляют новости, репортажи и статьи, показывает, что данная газета, по сравнению с газетой “Джумхурият”, уделяла небольшое внимание глобальным водным инициативам Таджикистана и другим важным сторонам решения экологической проблемы планеты.

Но исследование темы показало, что несмотря на большое количество материалов, посвящённых освещению глобальных инициатив Таджикистана по водной проблеме и другим экологическим проблемам планеты на страницах официальной печати Таджикистана, данные проблемы не остались в стороне и от независимой печати Таджикистана. В ходе анализа материалов изданий “Нигох” и “Фараж” мы определили, что данные издания, в сравнении с материалами официальных газет Таджикистана “Джумхурият” и “Садои мардум”, отличаются количеством материалов, методом освещения исследуемой нами работы и использованием жанров. В том числе, издания “Нигох” и “Фараж” отличаются такими особенностями освещения материалов о глобальных водных инициативах Таджикистана и изменении климата от официальной печати Таджикистана, как:

а) выступления Президента Республики Таджикистан на форумах, совещаниях и конференциях регионального и международного уровня, связанных с водой и изменением климата, в независимых изданиях Таджикистана “Нигох” и “Фараж” публикуются не подробно, а кратко, и проанализированы только те аспекты, которые связаны с водой и изменением климата;

б) количество материалов, связанных с проблемой воды и изменением климата в изданиях “Нигох” и “Фараж”, по сравнению с официальной печатью Таджикистана газетами “Джумхурият” и “Садои мардум”, относительно небольшое, начиная с 2007 года по 2016 год издание “Нигох”, в общем, опубликовало 21 материал (в газете “Джумхурият” с 2007 год по 2016 год этот показатель составляет 309 материалов) и издание “Фараж” с 2007 года по 2018 год - 36 материалов (в газете “Садои мардум” с 2007 года по 2018 год - 140 материалов);

в) независимые газеты Таджикистана “Нигох” и “Фараж”, по сравнению с официальными газетами Таджикистана “Джумхурият” и “Садои мардум”, наряду с использованием жанра статьи в освещении экологических проблем воды и изменения климата, также использовали жанр фоторепортажа, который не встречался в официальных газетах Таджикистана;

г) содержание большей части материалов изданий “Нигох” и “Фараж” по водной проблеме и глобальным водным инициативам Таджикистана составляет обсуждения налаживания водных ресурсов Центральной Азии, а также строительство Рогунской ГЭС и ее значение, которые подробно обсуждались экспертами. Но в официальных газетах “Джумхурият” и “Садои мардум” тема воды обсуждалась широко, и отдельные статьи экспертов охватывают проблемы, связанные со значительностью воды, важностью глобальных инициатив Таджикистана, связанных с водой и повышением уровня экологических знаний общества.

2. Рекомендации по практическому использованию результатов

Глобальная водная проблема - это вопрос, который беспокоит не только одну страну, но и все мировое сообщество в целом. Именно поэтому ещё с первых лет независимости, Республика Таджикистан привлекала большое внимание к решению глобальной водной проблемы и изменению климата и предложила несколько важных инициатив в этом направлении. Таджикская периодическая печать играет значительную роль в освещении глобальных инициатив Таджикистана, связанных с водой, и охватывает множество информации, свидетельствующей об экологической политике Таджикистана по водной проблеме. Поэтому исследование теоретических и практических сторон диссертации побудило нас предложить следующие рекомендации для практического изучения данной проблемы:

1. Глобальная водная проблема во все времена привлекает внимание мирового сообщества, и человек ни при каких обстоятельствах не может отказаться от решения экологических проблем, так как неразрешимость таких проблем может быть угрожающей для жизни человека. Поэтому, напоминание о ключевой роли Таджикистана в исследовании экологической значимости воды и ее эффективного использования на международном уровне не будет излишним;

2. Многие международные организации тревожатся по поводу нехватки воды в мире и угрозы изменения климата, таяния ледников. Изучение стремления Таджикистана к решению глобальной водной проблемы и изменения климата показало, что твердое намерение Таджикистана к решению водной проблемы и принятию конкретных мер как следствие изменения климата должны явиться одним из важных и своевременных предложений;

3. Эксперты связывают судьбу страны с решением водной проблемы. Так, например, русский эксперт А. Л. Самсонов уделял особое внимание роли воды в укреплении отношений между странами, и в своей статье “Вселенная воды” пишет: “...Теперь в воде, как в зеркале, отражается психология общественного мнения, которое в судьбе воды видит судьбу страны и потому вода – не только ресурс развития, но и объект национальной гордости”. Данная проблема показывает, что не нужно относиться к проблеме воды как к одной из частных проблем страны, а будет лучше, если принимать ее как одну из важнейших частей дипломатии страны;

4. Глобальные инициативы Таджикистана в решении проблемы воды, прежде всего, направлены на уменьшение числа людей, нуждающихся в чистой питьевой воде, эффективном использовании водных ресурсов региона, регулированием всяких спор вокруг воды, международном сотрудничестве в сфере воды, привлечением международных организаций, инвестиционных компании и доноров инвестициям в сфере воды и сокращению выбросов углерода, который содействует изменению климата. Такие цели глобальных инициатив Таджикистана, связанных с

водой доказывают то, что наша страна на международном уровне должна признаваться как страна, беспокоящаяся о проблеме нехватки воды;

5.С предложением глобальных инициатив по проблемам воды, Таджикистан хочет сообщить международному сообществу, что проблема нехватки питьевой воды является одним из важнейших и первостепенных вопросов, которые сегодня должны приниматься во внимание международным сообществом. Но таджикская сторона с предложением таких инициатив не намерена привносить разногласия в отношения между странами мира, но это предложение должно содействовать плодотворному сотрудничеству по проблемам воды. Поэтому важно, чтобы дипломатическое решение по проблемам воды являлось важным шагом глобальных инициатив Таджикистана, связанных с водой;

6.В материалах таджикской периодической печати поддерживались важность и своевременность глобальных инициатив Таджикистана по водной проблеме. Именно такая позиция периодической печати в освещении глобальных инициатив Таджикистана, связанных с водой, даёт возможность использования печати как средства пропаганды и исследования значения таких инициатив для общества;

7.Исследование таджикской периодической печати показало, что в пропаганде и освещении глобальных инициатив Таджикистана, связанных с водой, она является важным средством в разъяснении данных целей, важной площадкой для формирования общественного мнения об эффективном использовании воды, предоставляющей возможность освещать жалобы граждан страны о проблеме воды. Поэтому мы предлагаем, чтобы материалы таджикской периодической печати, связанные с водой, использовались как источник освещения социальной и политической значимости мировых инициатив Таджикистана по водной проблеме и повышения экологических знаний общества;

8.Независимое издание Таджикистана “Нигох” в течение 10 лет своей деятельности уделяло особое внимание спорной проблеме использования водных ресурсов региона Центральной Азии, и, учитывая мнения экспертов в аналитических материалах, оценило положительно справедливую политику Таджикистана в регулировании использования воды. В этом вопросе мы рекомендуем, чтобы наряду с изданием “Нигох” так же и другие издания страны внесли свой значительный вклад в защиту национальных интересов Таджикистана в информационном пространстве Таджикистана и за его пределами;

9.Официальная газета Таджикистана “Джумхурият” и независимое издание страны “Фараж” опубликовали большое количество исследовательских материалов, касающихся проблем нехватки воды в городах и регионах Таджикистана и внесли значительный вклад в решение проблемы воды в Таджикистане. Поэтому мы считаем необходимым, чтобы исследовательские материалы газеты “Джумхурият” и издания “Фараж” о проблеме воды использовались как пример для других видов СМИ страны;

10.Мировое сообщество осознало, что наряду с совместной борьбой с глобальными проблемами, такими как терроризм и экстремизм, также нехватка воды требует, чтобы члены общества собрались под одним лозунгом или с одной инициативой, и искали пути решения этой проблемы вместе. Именно поэтому освещение глобальной проблемы воды на страницах таджикской периодической печати можно использовать как важную информацию свидетельствующую о необходимости принятия мировых инициатив Таджикистана, связанных с водой.

СПИСОК ОПУБЛИКОВАННЫХ РАБОТ ПО ТЕМЕ ДИССЕРТАЦИИ

I.Издания, входящие в перечень ведущих рецензируемых изданий, рекомендованных ВАК МО РФ и ВАК МО РФ

- [1-А]. Бахромзода, М. Роль Республики Таджикистан в освещении глобальных проблем в газете “Джумхурият”[Текст] / М. Бахромзода//Вестник Таджикского национального университета: серия филология. – Душанбе: “Сино”, 2016. – № 4/3(203). – С. 271 – 275. (на тадж. яз.).
- [2-А]. Бахромзода, М. Освещение водных проблем на Радио “Озоди” [Матн] / М. Бахромзода// Вестник Таджикского национального университета: серия филология. – Душанбе: “Сино”, 2016. – № 4/4(206). – С. 305 – 309. (на тадж. яз.).
- [3-А]. Бахромзода, М. З. Освещение водных проблем в газете “Фараж” [Текст] / М.З. Бахромзода// Вестник Педагогического университета . – Душанбе. - №4 (71). - 2017. - С 145-148. (на тадж. яз.)
- [4-А]. Бахромзода, М. З. Освещение проблем Рогунской ГЭС в Российской печати (по материалам издания “Независимая газета”) [Текст] / М. З. Бахромзода// Вестник университета РТСУ. - Душанбе. - 2017. - № 3 (59). - С. 253-257.
- [5-А]. Бахромзода , М. З. Изменение климата и его последствия [Текст] / М. З. Бахромзода// Таджикистан и современный мир. – 2018. – № 1 (60). - С. 229 – 237. (на тадж. яз.).
- [6-А].Бахромзода, М. З. Роль изданияи “Садои мардум” в освещении глобальных инициатив Таджикистана, связанных с водными проблемами [Текст] / М. З. Бахромзода// Вестник Таджикского национального университета: серия филологических наук. – Душанбе: “Сино”, 2018. – № 1. – С. 285-291. (на тадж. яз.).
- [7-А].Бахромзода, М. З. Освещение проблем строительства РогунскойГЭС в издании “Фараж” [Текст] / М. З. Бахромзода// Вестник Таджикского национального университета: серия филологических наук. – Душанбе: “Сино”, 2018. – № 3. – С. 291-296. (на тадж. яз.).

[8-А]. Бахромзода, М. З. Освещение проблем нехватки воды в газете «Джумхурият» [Текст] / М. З. Бахромзода// Вестник Таджикского национального университета: серия филологических наук. – Душанбе: “Сино”, 2018. – № 7. – С. 299-306. (на тадж. яз.).

II. Другие публикации

а) Научные монографии

[9-А]. Бахромзода, М. З. Глобальные инициативы Таджикистана по водной проблеме [Текст] / М. З. Бахромзода. – Душанбе: Сино, 2018. – 112 с. (на тадж. яз.).

б) в сборниках статей (материалы конференции)

[10-А]. Бахромзода, М. Нехватка воды - глобальная проблема [Текст] /М. Бахромзода// Материалы республиканской научно-теоретической конференции молодых учёных ТНУ под названием «Миролюбивая школа Лидера нации – путеводитель молодёжь сегодня и в светлом будущем» посвящённой 20-летию Национального единства и году молодёжи (18 мая 2017 год). - Душанбе. 2017. – С. 24 – 28. (на тадж.яз.).

[11-А].Бахромзода, М. З. Освещение глобальных проблем в газете “Садои мардум” [Текст]/ М. З. Бахромзода// Международная журналистика IX (сборник научных статей). – Душанбе: ООО “Сармад-компания”, 2017. – С. 133–140. (на тадж. яз.).

[12-А].Бахромзода, М. Освещение проблемы воды на Радио Би-Би-Си [Текст]/ М. Бахромзода// Международная журналистика IX (сборник научных статей). – Душанбе: ООО “Сармад-компания”, 2017. С. 141–145. (на тадж. яз.)

[13-А]. Бахромзода, М. З. Отражение проблемы изменения климата в газете “Джумхурият” [Текст]/ М. З. Бахромзода// Международная журналистика X (сборник научных статей). – Душанбе: ООО “Сармад-компания”, 2019. С. 84 - 89. (на тадж. яз.)

[14-А]. Бахромзода, М. З. Освещение пути решения проблем, связанных с водой в таджикской печати [Текст]/ М. З. Бахромзода// Материалы республиканской конференции на тему “Водная дипломатия и ее решающие факторы в освещении средствами массовой информации стран Центральной Азии” (25-26 ноября 2019 год). – Душанбе. – 2019. – С. 91 – 96. (на тадж. яз.)

в) в тезисах докладов

[15-А]. Бахромзода, М. Освещение глобальных проблем в газете “Садои мардум” [Текст] / М. Бахромзода// Материалы республиканского научно-теоретического конференции профессорско-преподавательского состава и сотрудников Таджикского национального университета посвящённой «20-летию дню Национального единства» и «Году молодёжи» (тезисы). — Душанбе. – 2017. – С. 481. (на тадж.яз.).

АННОТАТСИЯИ

кори диссертатсионии Баҳромзода Манижаи Зафаршодухт дар мавзӯи “Нақши матбуоти даврии тоҷик дар инъикоси ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба об”, ки барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯйи ихтисоси 6D051600 – Рӯзноманигории байналхалқӣ пешниҳод шудааст

Калидвожаҳо: об, иқлим, пиряхҳо, экология, мушкилоти глобалӣ, минтақа, Тоҷикистон, сиёсати хоричӣ, ташаббус, матбуот, “Ҷумҳурият”, “Садои мардум”, “Нигоҳ”, “Фараж”,

Таъмини аҳолии сайёра бо оби тоза яке аз масъалаҳои муҳими глобалие ба ҳисоб меравад, ки имрӯз мавриди тавачҷуҳи ҷомеаи ҷаҳонӣ қарор гирифтааст. Аз ҷониби дигар, афзоиши аҳолии сайёра зарурати бештар тақвият додани ҳамкорӣ дар масъалаи обро ба миён гузоштааст. Дар чунин шароит, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон барои ҷалби тавачҷуҳи ҷомеаи ҷаҳон ба ҳалли мушкилоти масоили об, аз минбари СММ чор ташаббуси глобалии марбут ба обро ироа намуд, ки онҳо қобили дастгирии ҷомеаи ҷаҳон гардиданд. Пешниҳод гардидани ҷаҳор ташаббуси глобалии Тоҷикистон дар масъалаи об имкон дод, ки матбуоти даврии тоҷик барои аҳли ҷомеа ҳамчун воситаи асосии ташаккулдиҳандаи донишҳои экологӣ вобаста ба истифодаи самараноки об ва баррасикунандаи паҳлӯҳои норавшан ва ҳалталаби мушкилоти вобаста ба об хизмат намояд. Аз ин рӯ, пажӯҳиши нақши матбуоти даврии тоҷик дар инъикоси ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба об предмети таҳқиқи рисолаҳо ташкил медиҳад.

Дар асоси таҳқиқи матолиби рӯзномаи “Ҷумҳурият” дар давоми солҳои 2000-2018 муайян гардид, ки рӯзномаи мазкур дар партави пешниҳоди ташаббуси глобалии Тоҷикистон марбут ба об, рубрикаҳои зиёдро вобаста ба мавзӯи об, ки бештари онҳо унвони ташаббусҳои глобалии обии Тоҷикистонро дар бар мегиранд, таъсис дода, тавачҷуҳи коршиносони соҳаро ба масъалаи об бештар намудааст. Дар саҳифаҳои рӯзномаи “Садои мардум” низ дар баробари нашри қарору қонунҳои Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ба масъалаи об тавачҷуҳи махсус равона гардида, зарурати пешниҳоди ташаббусҳои глобалии Тоҷикистон марбут ба об баррасӣ гардидааст. Рӯзномаҳои “Ҷумҳурият” ва “Садои мардум” дар инъикоси масъалаи глобалии об ва нақши Тоҷикистон дар ҳалли ин масъала бештар аз жанрҳои хабарӣ истифода намудаанд. Аммо дар муқоиса ба рӯзномаҳои расмии тоҷик, нашрияҳои мустақили Тоҷикистон “Нигоҳ” ва “Фараж” дар инъикоси мушкилоти марбут ба об ва мавқеи Тоҷикистон дар танзими истифодаи захираҳои оби минтақа бештар ба жанрҳои таҳлилӣ, аз ҷумла мақола, нигориш ва табсира таъя намудаанд.

АННОТАЦИЯ

диссертационной работы Бахромзода Манижаи Зафаршодухт на тему “Роль таджикской периодической печати в освещении глобальных инициатив Таджикистана, связанных с водой” на соискании ученой степени доктора философии Ph.D, доктора по специальности D051600 – Международная журналистика.

Ключевые слова: вода, климат, ледники, экология, глобальная проблема, регион, Таджикистан, внешняя политика, инициатива, печать, “Джумхурият”, “Садой мардум”, “Нигох”, “Фараж”.

Обеспечение население планеты водой является одной из важнейших глобальных проблем, которая сегодня все больше привлекает внимание мирового сообщества. С другой стороны, рост населения ставит вопрос усиления сотрудничества в сфере воды. В таких условиях Президент Республики Таджикистан Эмомали Рахмон с целью привлечения внимания мирового сообщества к решению водной проблемы, с трибуны ООН предлагал четыре глобальные инициативы, связанные с водой, которые были поддержаны мировым сообществом. Предложение четырёх глобальных инициатив Таджикистана в сфере воды давало возможность таджикской периодической печати служить обществу средством формирования экологических знаний, связанных с эффективным использованием воды и освещения неразработанной и требующей всестороннего исследования проблемы воды. Поэтому исследование роли таджикской периодической печати в освещении глобальных инициатив Таджикистана, связанных с водой, составляет предмет исследования данной диссертации.

На основе исследования материалов газеты “Джумхурият” в период 2000-2018 годов стало очевидно, что данная газета в свете предложения глобальных водных инициатив Таджикистана создала много рубрик, связанных с проблемой воды, большинство из которых имели в заглавии глобальные инициативы Таджикистана по водной проблеме и привлекали большое внимание экспертов к водной проблеме. На страницах газеты “Садой мардум” наряду с изданием постановлений и законов Маджлиси Оли Республики Таджикистана, также уделялось особое внимание проблеме воды, и освещалась необходимость предложения глобальных инициатив Таджикистана, связанных с водой. Газеты “Джумхурият” и “Садой мардум” чаще всего использовали информационные жанры в освещении глобальной проблемы воды и роли Таджикистана в решении этой проблемы. Но, по сравнению с официальной печатью Таджикистана, в независимых изданиях “Нигох” и “Фараж” в обсуждении проблемы воды и позиции Таджикистана в налаживании использования водных ресурсов региона использовались именно аналитические жанры, в том числе статья, сочинение и комментарий.

ANNOTATION

of the dissertation work of Bakhromzoda Manizhai Zafarshodukht on the topic “The role of the Tajik periodicals in covering the global water-related initiatives of Tajikistan” for the degree of Doctor of Philosophy Ph.D, doctor in speciality 6D051600 - International Journalism.

Keywords: water, climate, glaciers, ecology, global problem, region, Tajikistan, foreign policy, initiative, press, “Jumhuriyat”, “Sadoi mardum”, “Nigoh”, “Farazh”.

Providing the world's population with water is one of the most important global problems, which today is increasingly attracting the attention of the world community. On the other hand, population growth raises the issue of strengthening cooperation in the field of water. In such conditions, the President of the Republic of Tajikistan, Emomali Rahmon, in order to attract the attention of the world community to solving the water problem, from the rostrum of the United Nations proposed four global initiatives related to water, which were supported by the world community. The proposal of four global initiatives of Tajikistan in the field of water made it possible for the tajik periodical press to serve society as a means of building environmental knowledge related to the efficient use of water and highlighting undeveloped and requiring a comprehensive study of the problem of water. Therefore, the study of the role of the Tajik periodical in covering global water-related initiatives in Tajikistan is the subject of this dissertation research.

Based on a study of the materials of the newspaper “Jumhuriyat” in the period of 2000-2018, it became obvious that this newspaper, in the light of the proposals of Tajikistan’s global water initiatives, created many rubrics related to the water problem, most of which had Tajikistan’s global initiatives on the water issue and attracted great attention of experts to the water problem. Along with the publication of decrees and laws of the Majlisi Oli of the Republic of Tajikistan, the pages of the “Sadoi Mardum” newspaper also paid special attention to the problem of water, and highlighted the need for proposing global initiatives of Tajikistan related to water. The newspapers “Jumhuriyat” and “Sadoi Mardum” most often used information genres in covering the global problem of water and the role of Tajikistan in solving this problem. But, compared to the official press of Tajikistan, independent publications “Nigoh” and “Farazh” used analytical genres, including article, essay and commentary, in discussing the water problem and the position of Tajikistan in improving the use of water resources in the region.